

IZVEŠTAJ KVESTURE KOTOR OD 6. APRILA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU ITALIJANSKIH JEDINICA NA PARTIZANSKE POLOŽAJE NA UBLIMA KOD HERCEG-NOVOG¹

GUVERNATORAT DALMACIJE |
9. april 1942—XX j
Početni akt

TELEGRAM VAZDUŠNIM PUTEM

Br. 01649

Kotor, 6. 4. 1942—XX

GUVERNATORATU DALMACIJE — OPgTOJ UPRAVI
POLICIJE

Zadar

Sektor Herceg-Novi ¹

Saznavši da je izvestan Gavrilović pok. Andrije Nikola, iz Njivica, zadužen za nabavku municije i životnih namirnica, jedna patrola artiljeraca i crnih košulja krenula je u pomenuto selo sa zadatkom da imenovanog uhapsi. Kad su se vojnici približili i pozvali da stane, on je naglo počeo da beži nastojeći da se dočepa guste šume; međutim, pogođen je s tri zrna iz pištolja i ubijen.

Kod ubijenog su nađeni dokumenti iz kojih proističe da su ustanici u nedavnim operacijama imali velik broj ranjenih, i da je njihova prehrambena situacija teška.²

Sektor Risan

Na dan 31. marta i 1. aprila izvršena je akcija pročešljavanja u kotlini Ubli.³ Učestvovali su:

— jedna taktička grupacija, pod komandom komandanta divizijske pešadije, sledećeg sastava: delovi 93. pešadijskog puka, 4. alpinski puk, bataljon minobacača, 102. bataljon crnih ko-

¹ Dokumentat (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 36/6, k 558.

² Vidi dok. br. 29 i 30.

³ i ⁴ Italijanske jedinice su u toku noći između 31. marta i 1. aprila iznenadile partizane Orjenskog NOP bataljona koji su, ne očekujući napad, ostavili neposednute položaje na Ublima. Oni su izbegli opkoljavanje i pružili snažan otpor, ali su se morali povući uz gubitke od 1 mrtvog, 1 nestalog i 2 ranjena (tom III, knj. 3, dok. br. 13).

šulja, 2. artiljerijski puk i bataljon tenkova; pravac dejstva: sever—jug;

— jedan bataljon 94. pešadijskog puka sa zadatkom da zatvori pravac prema jugu.

U prvim satima 31. marta bataljon 94. pešadijskog puka izvršio je zatvaranje pravca između k. 1045 i k. 900. U li časova istog dana taktička grupacija je zauzela visove koji sa severa nadvišavaju kotlinu Ubli (k. 1391 — k. 1224 — k. 1167 — k. 942). Naveče je zauzeta sama kotlina i jedinice su se zadržale na dostignutim položajima u očekivanju da sledećeg dana u zoru ponovo preduzmu pročešljavanje celog područja.

Na dan 1. aprila pročešljano je celo područje i jedinice su se vratile u svoja sedišta, osim jedne čete 93. pešadijskog puka koja je ostala na ovom području radi izgradnje jedne otporne tačke na k. 702 (Stražnica).

Držanje jedinica bilo je izvanredno i potvrdilo je njihov napadni moral koji ih prožima.

Gubici ustanika bili su značajni; utvrđen broj mrtvih iznosi 36, pored velikog broja ranjenih koje su odneli ustanici prilikom povlačenja.⁴

Naši gubici: 2 mrtva (od čega 1 oficir) i 8 ranjenih (od čega 2 oficira).

M. P.

Kvestor Loti

**MESECNI IZVEŠTAJ KOMANDE 5. ARMIJSKOG KORPUSA
OD 26. APRILA 1942. KOMANDI 2. ARMIJE O POLITIČKOJ
I PRIVREDNOJ SITUACIJI NA TERITORIJI KORPUSA¹**

KOMANDA 2. ARMIJE
ODELJENJE ZA CIVILNE POSLOVE

Br. 4675/AU/S/RE
Primljeno 28/4/42.

KOMANDA V ARMIJSKOG KORPUSA

POVERLJIVO

Obaveštajno odeljenje

VP 41, 26. aprila 1942—XX

Pov. br. 02/1/2090

Predmet: Mesečni izveštaj.

KOMANDI 2. ARMIJE — Ob. od.	<i>VP 10</i>
KOMANDI 2. ARMIJE — Op. odeljenje	<i>VP 10</i>
KOMANDI 2. ARMIJE — Od. za civ. posi.	<i>VP 10</i>

i na znanje:

KOMANDI PESADIJSKE DIVIZIJE »RE«	<i>VP 93</i>
KOMANDI PESADIJSKE DIVIZIJE »LOMBARDIJA«	<i>VP 47</i>
KOMANDI 1. BRZE DIVIZIJE	<i>VP 18</i>
KOMANDI XIV BRIGADE OBALSKE ODBRANE	<i>VP 41</i>
KOMANDI GRANIČNE STRAŽE KORPUSA	<i>VP 10</i>
KOMANDANTU KRALJEVSKIH KARABINIJERA KORPUSA	<i>VP 41</i>

U vezi s aktom 1/5105 od 10. o. m. te Komande — Obaveštajno odeljenje.—²

I. OPŠTA POLITIČKA SITUACIJA

Trenutna politička situacija može se nazvati kao situacija iščekivanja: u toku je razvoj sledećih događaja koji mogu imati znatnog uticaja na raščišćavanje, pa prema tome i na njeno poboljšanje:

¹ Snimak prepisa u AVII, NAV-T-821, r. 400/778—86.

² Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

1) Akcije vlade u Zagrebu čiji je cilj sređivanje prilika u odnosu na srpsko-pravoslavno stanovništvo, kako to proizilazi iz raznih odluka izdatih u tom cilju.

Činjenice će uskoro pokazati da li je ova promena politike suštinska i trajna, a ne samo formalna i privremena.

Borba koju su italijanske i hrvatske oružane snage otpočele protiv ustaničkih jedinica. Raspored ovih je takav da je posredno ili neposredno od interesa za celu teritoriju armijskog korpusa.³

Rezultat borbe koji se očituje: želja za smirenjem sve je više razvijena među masama hrvatskog i srpskog stanovništva, koje počinju da osećaju beskorisnost prolivanja tolike krvi i tolikih razaranja, naročito posle naše odlučne vojne akcije.

Pravoslavno stanovništvo koje je pružilo podršku ustanku ispoljava očigledne znake zamora, jer ono, koje mora da podnosi posledice naših i hrvatskih vojnih akcija, prešavši na stranu ustanika moglo se uveriti da se njegovi uslovi pogoršavaju u svakom pogledu.

Usklađivanje želje za smirivanjem od strane stanovništva, s jedne, i zdrave i efikasne politike mira i pomoći od strane Zagreba, s druge strane, danas bi još moglo znatno poboljšati unutrašnju političku situaciju i usmeriti je ka jednom realnom i trajnom smirivanju.

Međutim, osnovni politički problem nove države sastoji se u prilagođavanju zahtevima trenutne situacije, kako na međunarodnom, tako i na unutrašnjem planu.

U pogledu spoljnopolitičke orijentacije postoje i razne struje od kojih bi jedna želela da prevagne italijanski uticaj (manjina) i jedna koja je naklonjena nemačkom uticaju (većina). Nije za potcenjivanje ni struja koja bi još uvek želela Veliku Jugoslaviju.

Na unutrašnjem planu postoji suprotnost između vlade i ustaškog pokreta, s jedne, i većine stanovništva neprijateljski raspoloženog, s druge strane.

Da bi situaciju učinila još složenijom i težom, nadovezuje se kriza ekonomike, finansija i nepostojanje pouzdanog pravnog sistema, koji bi stanovništvu služio za orijentaciju i garanciju pri regulisanju mnogobrojnih interesa.

II. STAV HRVATSKIH VLASTI U UNUTRAŠNJOSTI

Zapaža se promena stava kod vlasti u unutrašnjosti usled naređenja primljenih iz centra: uočava se veći stepen saradnje s našim vlastima i izvesno razumevanje prema pravoslavno stanovništvu, koje je do sada nedostajalo. Prerano je za tvrdnju

¹² Vidi dok. br. 33.

da li je ova promena stvar osećanja ili samo formalna i diktirana teškoćama, bremenitošću sadašnje situacije.

III AKTIVNOST POLITIČKIH PARTIJA, USTAŠKE MILICIJE, OMLADINSKIH ORGANIZACIJA, ORUŽANIH SNAGA, STANOVNIŠTVA

a) *Aktivnost političkih partija:*

Aktivnost ustaškog pokreta ograničena je na najveće centre III zone; nikakva, ili skoro nikakva, u manjim centrima.

Nemačka etnička grupa s područja Karlovca stalno je aktivna i raznovrsnim oblicima rada i propagandom nastoji da istakne ulogu velikog Rajha u budućoj Evropi. Navedena grupa prema nama ispoljava izrazitu korektnost i, budući zasnovana na rasističkim principima, nije sklona izgredima, već daje primer discipline i kohezije.

Zaslužuje da bude pažljivo praćena aktivnost, nama suprotna, hrvatske -narodne stranke (značka sa hrvatskim bojama i kukastim krstom), sve dok se ne ispolje njeni jasni znaci.

Uvek živa prikrivena aktivnost Komunističke partije, koja se infiltrirala u sve centre, radi sprovođenja propagande i regrutiranja novih pristalica, bilo kao aktivnih elemenata, koji napuštaju svoje porodice radi odlaska u šumu, bilo kao pomagača. U svoje ciljeve ona iskorišćuje sve uzroke nezadovoljstva; u svoje redove prima svakog građanina spremnog za borbu, bez obzira na nacionalnost i veru; ona postaje hrvatska, slovenačka, jugoslovenska, rušilac ili zaštitnik crkava — sve prema prilikama.

Uspjeh te subverzivne delatnosti neposredno zavisi od dvaju faktora: naše vojne akcije i politike koju sprovodi ustaška vlada, kako je izneto u prvom poglavlju.

b) *Aktivnost ustaške milicije:*⁴

U trećoj zoni ona je angažovana u akcijama koje su počele 20. marta i još su u toku, a cilj im je oslobođenje Korduna od ustaničkih grupa, koje njime vojnički dominiraju i pod čijim je Kordun jakim političkim uticajem.³ Akcija — iako se za nju ne može tvrditi da je potpuno uspela, budući da su u pozadini ostala ustanička jezgra neutvrđene snage — navela je deo u šume izbeglog stanovništva da se vrati svojim kućama (u većini žene, deca i starci), nanela je ustanicima gubitke od oko

⁴ Odnosi se na Ustašku vojniciu.

⁵ Odnosi se na napad ustaške Utinjske brigade na 1. i 2. kordunaški NOP odred na Kordunu. Neprijatelj je ovladao Petrovom gorom i popalio sva sela na njenim obroncima (tom V, knj. 3, dok. br. 120, 127, knj. 4, dok. br. 5 i 17; AVII, reg. br. 3/1—12, k. 53, bojna relacija Utinjskog zdruga).

stotinak ljudi i uzdrmala je njihov prestiž. U celini, iako ne potpuno obučene i opremljene, ustaše se bore sa entuzijazmom i ne čine više nasilje kao ranije.

Ustaška četa s teritorije druge zone, smeštena u Delnicama, do sada se pokazala neefikasnom; suviše je slaba za samostalna dejstva; mnogi razlozi ukazuju da nije poželjno angažovati je zajedno s našim jedinicama, sem u izuzetnim slučajevima. Pored ostalog, njen komandir je više puta odbio izvršenje konkretnih naređenja izdatih od strane komande jedne naše združene jedinice.

c) *Omladinske organizacije'*

Gimnastičko-sportska aktivnost. U celini, naročito u drugoj zoni, slaba prisutnost na zborovima.

d) *Oružanih snaga:*

Delovi hrvatske vojske u trećoj zoni uzeli su učešća u gore navedenoj akciji, pokazavši pri tom slab borbeni duh kao i nesposobnost rukovodećeg kadra.

Jedna samostalna kolona regularne vojske u drugoj zoni uzela je učešća u deblokiranju rejona Korenica — Udbina, sa slabim rezultatima.

Ponovo je potvrđeno slabo oduševljenje koje prožima hrvatskog vojnika, naročito iz rezerve, koji ne pokazuje borbeni moral u odnosu na ustanike. Potrebno je pratiti političku aktivnost bivših austrijskih oficira, jer svi simpatišu Nemce.

Rašireno je neraspoloženje među bivšim jugoslovenskim oficirima, osumnjičenim od strane ustaškog pokreta za nedovoljnu privrženost. Brojni slučajevi smenjivanja sa dužnosti kao i pritisci snažno su uzdrmali njihovo moralno stanje.

Bolji su žandari, u celini pokazuju više discipline i čvrstine.

e) *Stanovništva:*

Nikakva naročita aktivnost od strane hrvatskog stanovništva, nemo prate borbu, s većom ili manjom zebnjom, u zavistnosti od zone, i sa željom da se rat što pre završi.

Pravoslavno stanovništvo koje je pod uticajem ustanika u više navrata je ispoljilo znake netrpeljivosti; konačno, ono je prava žrtva: prvo ustaška, zatim ustanička, kojima je prešlo zbog reakcije [na ustaške zločine — prim, red.] ne dobivši pri tom ništa, a sada je žrtva naših i hrvatskih vojnih akcija.

Treba pretpostaviti da bi se većina ovog stanovništva potčinila našim vlastima ukoliko bi mu bila osigurana zaštita od osвете komunista.

U zonama koje nisu pod uticajem ustanika pravoslavno stanovništvo pokazuje izrazitu želju za zaštitu od strane nasin oružanih snaga.

IV. NACIONALISTIČKA, IREIDENTISTIČKA I RASISTIČKA AKTIVNOST

Prva godišnjica Nezavisne Države Hrvatske proslavljena je bez incidenata i bez značajnih manifestacija odanosti od strane stanovništva.

Jedna iredentistička manifestacija u prilog Dalmacije zabeležena je 10. naveče u Bihaću. Pr. br. I.⁶

Sada se manje govori o jevrejskom pitanju. Skoro svi Jevreji su do sada ili zaklani ili bačeni u koncentracione logore. Njih oko 500, koji su uspeli pobeći, prešli su u drugu zonu.

V. STANJE I RAZVOJ PRIVREDE NA OKUPIRANOJ TERITORIJI

Privreda na okupiranoj teritoriji u znatnoj meri oseća posledice nenormalnih prilika sadašnjeg trenutka, kao posledice svetskog rata i zbog ustanka u zemlji. Sve manje proizvoda, poljoprivredna proizvodnja u stalnom opadanju, cene u porastu i nepoverenje u valutu doprinose stvaranju katastrofalnog stanja u privredi zemlje.

Za razvoj privrede, stanovništvo je suviše zadojeno liberalnim i demokratskim teorijama da bi bez potresa i reakcije moglo preći ka jednoj korporativnoj privredi.

U pogledu razmene u zoni okupiranoj od strane armijskog korpusa, pretežno oslonjene na more, oseća se tendencija za orijentacijom ka Italiji/U unutrašnjosti, međutim, razmena je usmerena prema Nemačkoj (treba imati u vidu ekonomske posledice dugogodišnje austrijske dominacije).

VI. TRGOVAČKA, INDUSTRIJSKA I POLJOPRIVREDNA DELATNOST I MOGUĆNOSTI

a) *Trgovačka:*

Usko vezana s nestabilnošću tržišta i teškoćom razmene stvorenom ratom i ustankom.

Pre svega, tržište bi moglo pružiti poljoprivredne proizvode, stoku, kožu. U sadašnjem momentu primećuje se oskudica ovih proizvoda prouzrokovana prvenstveno postojećim građanskim ratom u zemlji.

⁸ U tom prilogu Komanda 2. armije izveštava da su svečanosti održane u Bihaću povodom godišnjice proglašenja NDH završene »manifestacijom ustaške mladeži koja je imala iredentistički karakter u odnosu na Dalmaciju« (AVII, NAV-N-T, r. 400/777).

b) *Industrijska:*

Jedino karlovačko područje, sa svojim industrijskim preduzećima, predstavlja značajniji centar. Trenutno i ono oskudeva u sirovinama, usled čega je proizvodnja neredovna. Pretežan deo industrijskih proizvoda apsorbovan je od strane države za potrebe vojske.

Na preostalom području armijskog korpusa preovladava drvena industrija, čiji se rad razvija kroz mnogobrojne poteškoće i samo povremeno zbog postojećeg ustanka.

Duž cele obale razvijen je ribolov, ali se i na njemu odražava ratno stanje usled ograničenja slobodnih zona za ribolov, s jedne, i ograničenih količina goriva, s druge strane.

c) *Poljoprivredna:*

Velike su mogućnosti poljoprivrede, ali samo u potencijalnom smislu: način obrade je zaostao, ograničena je primena poljoprivrednih mašina, nedostaje primena višepolnog sistema, ne primenjuje se racionalno gajenje stoke, ne koriste se nuzproizvodi, slaba je primena veštačkih đubriva itd.

Stanje građanskog rata i mobilizacija velikog broja ljudi znatno su uticali na poljoprivrednu proizvodnju. U ovoj godini se predviđa znatno smanjenje proizvoda u odnosu na prethodne godine.

VII. ODRAZ NAŠIH MERA

Ništa od posebnog značaja.

VIII. RASPOLOŽENJE RAZNIH DRUŠTVENIH SLOJEVA

Kod inteligencije prisutne su sve političke struje. Treba pretpostaviti da preovlađuje ona demokratska. Opšte raspoloženje je u znaku suzdržanosti. Oružani sukob koji je u toku oduševljava idealiste a sputava mase. Trgovci nastoje da špekulišu s postojećim teškoćama. Kad god je moguće, nabijaju cene, čak i one koje su utvrđene od strane vlasti. Sem toga, razvijaju i šverc.

činovništvo ispoljava izrazito nezadovoljstvo zbog visine piata, koje nisu usklađene s troškovima života.

Zbog niskih piata i nedostatka osnovnih sredstava za život radnička klasa ispoljava veliku zabrinutost.

Ispoljava se nepoverenje prema kuni.

**IX. STEČENE POZICIJE, ODNOSNO POZICIJE KOJE BI MOGLE
STECI STRANE DRŽAVE U HRVATSKOJ — UOPŠTE, ILI U
NAŠOJ ZONI UTICAJA — POSEBNO**

Uticaj Nemačke na hrvatsku privredu i uopšte na mentalitet Hrvata u stalnom je porastu, izuzev manjine više naklonjene našim nacionalnim osobinama i Rimu.

Ovaj uticaj posledica je bivše austrijske dominacije koja je kroz nekoliko generacija formirala hrvatsku kulturu i mentalitet, kao i aktivne i dobro primenjene nemačke propagande.

Široko se koristi duh iredente koji prožima deo omladine i inteligencije, koji u Nemačkoj vide garanciju da se u budućnosti izvrši revizija na štetu Italije — nekoliko potpisanih sporazuma.

X. PROBLEMI KOJI ZASLUŽUJU NAŠU NAROČITU PAŽNJU

- 1.) Naš uticaj u Hrvatskoj. Ističe se potreba za temeljitim radom, koji bi se sprovodio svim sredstvima, pri čemu bi se više vodilo računa o kvalitetu nego o kvantitetu, a pre svega raznovrsnim propagandnim radom s ciljem da bi onaj ko je bio vaspitan u mržnji protiv nas upoznao pravi lik i duh vekovne i savremene Italije.
- 2.) Zaštita pravoslavnog stanovništva, željnog da se potčini našim vlastima.
- 3.) Napuštanje zemlje od strane brojnih seljaka usled usanka, što dovodi do teških posledica za poljoprivrednu proizvodnju.

.....'fyr'

Komandant armijskog korpusa
general
Renato Koturi
[Renato Coturri]

Tačnost prepisa overava:

NAČELNIK ŠTABA
pukovnik
V. Petiti
[V. Petitti]

**BILTEN KOMANDE 2. ARMIJE OD 3. MAJA 1942. O TOKU
ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMAČKIH I USTAŠKIH
OPERACIJA »TRIO« PROTIV NOP I DV JUGOSLAVIJE U
ISTOČNOJ BOSNI I O SITUACIJI U HERCEGOVINI¹**

KOMANDA 2. ARMIJE

Odvojen odeljak Ob. odeljenja

3. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 1

B O S N A

Istočna Bosna. — Saveznička akcija pročešljanja.² Zadataci: pročešljanje rejona Prača — Drina, deblokiranje Rogatice. Nemačka 718. divizija 23. aprila raspoređena na polaznoj liniji: Podložnik (12 km jugozapadno od Sokolca) — Sokolac — Han-Pjesak — Podžeplje (19 km jugozapadno od Vlasenice) — Slap na Drini (20 km severoistočno od Rogatice).⁸

— Grupa Francetića poseda rukav Drine istočno od Vlasenice.⁴

— Zadatak divizije »Pusterija«: zauzeti raspored duž Drine od Višegrada do Goražda radi sprečavanja prelaza ustanika preko Drine.⁵

— Postignuti ciljevi 30. aprila: neprijatelj se povukao preko r. Prače; odbijeni pokušaji neprijatelja da pređe Drinu; neprijateljski delovi rasporedili su se južno od Prače između sela Prača i Renovica (istočno od Prače); jaki neprijateljski delovi u povlačenju od Goražda prema Foči.⁶

¹ Snimak dokumenta" (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 68/1126—28.

² Reč je o operaciji »Trio« (vidi dok. br. 25 i 33).

³, ⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 33.

⁶ i ⁸ Nastupajući širokim frontom sa severa, neprijateljske su snage (nemačka 718. divizija i ustaško-domobranske jedinice) bez jačeg otpora, 28. i 29. aprila, izišle na levu obalu Prače, gde su ih zadržali glavnina 1. i jedan bataljon 2. proleterske NOTJ brigade i delovi Romamjskog odreda.

Druga proleterska NOU brigada (bez dva bataljona) i Drinski NO dobrovoljački odred prebačeni su 22/23. aprila na desnu obalu Drine da, sa sandžačkim jedinicama, zatvore pravac Čajniče — Goražde i suzbiju nastupanje divizije »Pusterija« sa istoka. Međutim, pošto su jedinice divizije »Pusterija« (zahvaljujući svojoj nadmoćnosti i nedovoljnoj budnosti sandžačkih jedinica) uspele da 23. aprila zauzmu čajniče i sutradan izbiju na desnu obalu Drine kod Goražda, to se 2. proleterska NOU brigada ori-

— Prirnećeni su neprijateljski delovi između reka Čeotma i Tara, koji ugrožavaju pozadinu rasporeda divizije »Pusterija«.

— Ustanici formirani u »trojke« u pozadini divizije »Pusterija« ometaju na putevima snabdevanje.⁸

— Ujutro 1. o.m., partizani su puščanom vatrom napali Čajniče (14 km jugoistočno od Goražda); posle tri časa borbe napad je odbio bataljon »Kadore« [»Cadore«] zadavši im gubitke. Odbijen je i jednovremen napad na Vragoliju (4 km jugoistočno od čajniča).⁹

— Nemačka 718. divizija — zadaci 2. maja: izvidanje gornjeg toka r. Prače, zauzimanje rasporeda za pročešljavanje južno od Prače i jugoistočno od Sarajeva. Ustanici posedaju južnu obalu Prače. Grupa Francetić u prebacivanju s ciljem da zauzme rejon za kontrolu na Drini.

— Divizija »Taurinenze«: naređeno je pročešljavanje Igmana. Prvog maja posednuta je linija: put za Pazarić do Ilidža — Kotorac — Miljevići. Zadaci 2. maja: pročešljavanje približno na liniji k. 1587 (6 km jugoistočno od Pazarića) — Vrući (2,5 km jugozapadno od Ilidže). (Od nemačkog Odeljenja za vezu).

SEKTOR VI ARMIJSKOG KORPUSA

2. zona

— Stolac. — Partizani, veoma aktivni, uništavaju sela. Panika je zahvatila stanovništvo srezova Stolac, Čapljina i Gabela.¹⁰

— Ustanici su okružili železničku stanicu Hrasno "(12 km jugozapadno od Metkovića) i otvaraju puščanu vatru na naš položaj za odbranu rezervoara vode.

jentisala na odbranu Foče, vršeći povremeno napade na neprijateljske delove koji su se kretali komunikacijom čajniče — Goražde. Da bi otklonio opasnost od prodora divizije »Pusterija« prema Foči, Vrhovni štab je 2. maja na taj sektor prebacio i 4. bataljon 1. proleterske NOU brigade (tom II, knj. 3, dok. br. 164—168, 171, 175; tom IV, knj. 4, dok. br. 106, 107, 132, 133, 135 i 136; »Oslobodilački rat«, knj. 1, str. 210).

⁷ Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije je 27. aprila naredio GS NOP odreda za Sandžak da stalno napada delove divizije »Pusterija« na oseku Čajniče — Kovač pl. i na komunikaciji Pljevlja — Prijepolje (tom II, knj. 3, dok. br. 176).

⁹ Napad su izvršili dva bataljona 2. proleterske NOU brigade i jedan bataljon 1. proleterske NOU brigade (tom II, knj. 4, dok. br. 11; tom IX, knj. 1, dok. br. 71, 78 i 79).

¹⁰ i ¹¹ Dvadeset osmog aprila je otpočeo prodor četiri bataljona Južnohercegovačkog NOP odreda s linije Stolac — Ljubinja ka Neretvi. U borbama do 4. maja te jedinice su savladale više ustaških uporišta, izbile na r. Neretvu, prekinule železničku prugu Mostar — Dubrovnik i oslobodile oko 80 sela i zaselaka. Protivnapadi delova divizije »Marke« ostali su bez uspeha (tom IV, knj. 5, dok. br. 2, 5, 8; Oslobodilački rat, knj. 1, str. 203—204, 208; Hercegovina.u NOB, str. 231, 278—281).

— Ustanici su poseli železničku prugu između Kutova (16,5 km jugoistočno od Metkovića) i Hrasna. Železnički i telefonski saobraćaj između Dubrovnika i Metkovića je prekinut. U toku je akcija pročešljavanja koju je preduzela divizija »Marke«.

— Ustanički delovi primećeni su u rejonu Osojnika (5 km severno od Dubrovnika) — Začula i Crnjak (10 km severoistočno od Dubrovnika).

— Pritisak ustanika u rejonu Kune (16 km južno od Trebinja) s namerom da ga produže na rejon Pridvorja i Lovorna (1 km jugozapadno, odnosno 1,5 km južno od Kune).

— Saznaje se da su na području Stolac — Nevesinje — Gacko — Kalinovik — Konjic dislocirani ustanički delovi (dobro formirani i rukovođeni), koji su u poslednje vreme primili značajne razmere.

RAZNO

— Sarajevo. — Propaganda nemačke etničke grupe i ustaša okrivljuje Italijane zbog daljeg poskupljenja životnih namirnica. Strah Nemaca od incidenata između naših i lokalnih jedinica otklonjen je besprekornim ponašanjem italijanskih vojnika i oficira. Odnosi naših oficira s nemačko-hrvatskim drugovima su veoma srdačni i korektni. Nastavlja se hapšenje civila Srba i muslimana (iz pouzdanog izvora).

— Iz neproverenih izvora se saznaje o sporazumu protiv-italijanskog i protivsrpskog karaktera između ustaša i crnogorskih komunista. Hrvatske vlasti su naklonjene ovom sporazumu zbog straha da bi naša delatnost u organizovanju četničkih jedinica mogla značiti jačanje naše vojne kontrole i predstavljati preduslov za trajnu okupaciju.¹² (Od Obaveštajne službe KoV).

¹² Vidi dok. br. 33.

BR. 41

BILTEN KOMANDE 2. ARMIJE OD 4. MAJA 1942. O TOKU ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMAČKIH I USTASKIH OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O BORBAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U LICI I HERCEGOVINI¹

KOMANDA 2. ARMIJE
Odvojen odeljak Ob. odeljenja

4. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 2

BOSNA

Istočna Bosna. — Saveznička akcija pročešljanja.²

— Nemačka 718. divizija: intenzivno vatreno dejstvo.

— Zadaci 3. maja: pripreme za prelaz preko r. Prače kod Mesića (5 km jugo-jugozapadno od Rogatice) i Ustiprače (ušće Prače u Drinu).

— Divizija »Taurinenze« — izvršeni dnevni zadaci: 3. maja nastavak pročešljanja do linije Lukovac (20 km jugozapadno od Sarajeva) — Kozarevići (3 km južno od Sarajeva).

— Divizija »Pusterija«: nema podataka.

— Istočno od Sarajeva, južno od r. Prače: ustanici iz okoline Sjetline (20 km istočno-jugoistočno od Sarajeva) skloni su da se predaju.³ (Od nemačkog Odeljenja za vezu).

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

— Jedna grupa ustanika napala je 1. o. m. puščanom vatrom mesto Medak na železničkoj pruzi. Napad je odbijen vatrom naših minobacača 81 mm. (Od V AK).⁴

— Posle podne 1. o. m. ustanici, jačine procenjene na nekoliko stotina ljudi, napali su naše delove na obezbeđenju železničke pruge južno od stražare 79 (1,5 km jugoistočno od Metka). Pruga nije oštećena. (Od V AK).⁶

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u Arhivu VII, NAV-T-821, r. 68/1123—25.

² Vidi dok. br. 39.

³ Vidi dok. br. 33.

⁴ i ⁵ Napade na žel. prugu kod Metka vršili su delovi Grupe NOP odreda za Liku (tom V, knj. 4, dok. br. 43 i 62).

Već više puta je primećena namera ustanika iz rejonu Ud-bine da se prebace u pravcu železničke pruge da bi prekinuli saobraćaj.

— Noću 2. o.m. jedna ustanička grupa je napala hrvatsku žandarmerijsku stanicu Sinac (9 km jugoistočno od Otočca). Upućena su pojačanja. (Od V AK).

Verovatno je to akcija ustaničkih bandi, ranije dislociranih u rejonu Turjanskog, koje su nedavno napale Ramljane⁶ (10 km južno od Vrhovina). Namera im je da se prebace u pravcu železničke pruge.

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Naše jedinice su raspršile ustanike koji su okružavali Hrasno (12 km jugoistočno od Metkovića). Popravljen je železnička pruga Metković — Hrasno. Još traje pritisak ustanika u rejonu Hutova (5,5 km jugoistočno od Hrasna).⁷ (Od VI AK).

— Nastavlja se intenzivna aktivnost ustanika u blizini Stoca. Predviđa se napad na Poprate (3 km severozapadno od Stoca) s ciljem da se prekine saobraćaj s Mostarom. (Od VI AK).

— Ustaše i 300 dobrovoljaca već 3 dana se bore protiv partizana u Hutovu. Nedostaje municije. Tražena je pomoć i municija. (Iz pouzdanog izvora).⁸

Ustanici koji dejstvuju u ovom rejonu pripadaju jakoj grupi dislociranoj između Stoca i Ljubinja (jačina oko 1500 ljudi). Oni su se prebacili u pravcu železničke pruge s namerom da prekinu snabdevanje Mostara. Cilj ustanika je da se približe Neretvi da bi ometali železnički i drumski saobraćaj.⁹

— Saznalo se da su ustanici koji dejstvuju u srezu Nevesinje grupisani u tri bataljona (jačine oko 1600 ljudi) pod komandom poznatog Jevrejina Brke Brkovića nazvanog »Moša Pijade«. ¹⁰ (Od VI AK).

⁶ Ramljane su, 24. aprila, napale jedinice partizanskog bataljona »Božidar Adžija« (tom V, knj. 4, dok. br. 62).

⁷ i ⁸ Hrasno i Hutovo su napadali delovi jedinica Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu (tom IV, knj. 5, dok. br. 2, 5 i 132).

⁹ Vidi dok. br. 39.

¹⁰ j ii Netačno. Na području Nevesinja tada je dejstvovao jedan bataljon Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu (tom IV, knj. 5, dok. br. 8). Moša Pijade je u tom periodu obavljao dužnost delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije pri Glavnom štabu NOP i DV za Crnu Goru i Boku i imao je pseudonim »čiča Janko« ili »Šiki« (tom II, knj. 4, dok. br. 36 i 37).

Kao što je poznato, Pijade je organizovao ustanak u Crnoj Gori meseca jula 1941. godine. Sada se nalazi u visokoj komandi za Crnu Goru i Hercegovinu.¹¹

CRNA GORA

Noću 28/29. aprila jedan avion, verovatno engleski, leteo je nad Sjenicom i spustio 5 padobranaca i materijal. Zarobljena su 2 padobranca i materijal, modu kojima i jedna radio-stanica. Zarobljenici (1 Crnogorac i 1 Srbin) izjavili su da su došli iz Egipta s ciljem da organizuju ustanak na području Kolašina.¹² (Od Komande jedinica Crne Gore).

RAZNO

— Mostar. — Utvrđena su 3 slučaja pegavca među građanstvom Mostara i 42 slučaja među izbeglicama koje su stigle iz rejlona Gacka. (Od VI AK).

— Četničke formacije koje su se ranije povukle sa desne obale Drine kod Bajine Bašte ponovo su se prebacile u Bosnu s ciljem da se opet bore protiv partizana. Oni, navodno, dejstvuju pod komandom majora Dangića, koga su oslobodili Nemci, koji takođe podržavaju njegovu kandidaturu za predstavnika Srba istočne Bosne u hrvatskom Šaboru. Dangić je, navodno, u kontaktu s nemačkom komandom.¹³ (Od VI AK).

¹² Vidi dok. br. 43.

¹³ Prema izveštaju Oponomoćenog komandanta u Srbiji od 5. februara 1942. komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, major Jezdimir Dangić, komandant operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine, pregovarao je s načelnikom operativnog odeljenja pomenutog štaba, pukovnikom Kevišem (Kewisch), 30. januara u rejonu Zvornika a 1. i 3. februara, u Beogradu. Pregovori su završeni bez konkretnih rezultata, jer se sa Dangićevim pristankom da se stavi pod komandu Oponomoćenog komandanta u Srbiji pod uslovom da ustaške jedinice napuste istočnu Bosnu nisu složili predstavnici vlade NDH koji su, na zahtev generala Badera, u međuvremenu doputovali u Beograd (AVII, NAV-T-501, r. 256/1087—97). Prema izveštaju načelnika Generalštaba oružanih snaga Jugoistoka od 22. aprila 1942. Vrhovnoj komandi Vermahta, major Dangić je »uhvaćen na srpskoj teritoriji i otpremljen u zarobljenički logor u Nemačkoj (tom I, knj. 3, dok. br. 169). O Dangićevim pregovorima s predstavnicima nemačke vojske vidi i koncept izveštaja Manojla Pejića neutvrđenom primaocu, pisan 1943 (AVII, četn. fond, reg. br. 46/6, k. 220).

BR. 41
ZAPOVEST KOMANDE ALPINSKE DIVIZIJE »PUSTERIJA«
OD 4. MAJA 1942. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA AKCIJU
»FOČA«¹

13. 5. 1942.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODELJENJE.

Br. 10689
Primljeno: 13. maja 1942.

POVERLJIVO

KOMANDA ALPINSKE DIVIZIJE »PUSTERIJA«
Odsek za operacije i službe

Br. 2739/Op.

VP 200/M, 4. maj 1942—XX

BORBENA ZAPOVEST BR. 3

Predmet: Akcija Foča.²

Prilog: 1 — Karta 1 : 100.000, sekcija Višegrad — Sarajevo
Gacko — Žabljak.

KOMANDANTU 1. ALPINSKE GRUPE »VALE« [»VALLE«]
KOMANDANTU 7. ALPINSKOG PUKA
KOMANDANTU 11. ALPINSKOG PUKA
KOMANDANTU DIVIZIJSKE ARTILJERIJE
KOMANDANTU DIVIZIJSKE INZINJERIJE
NAČELNIKU SANITETSKOG ODELJENJA DIVIZIJE
(izvodno)
NAČELNIKU INTENDANTSKOG ODELJENJA (izvodno)
NAČELNIKU VETERINARSKOG ODELJENJA (izvodno)

i, radi znanja:

KOMANDI 2. ARMIJE
KOMANDI JEDINICA CRNE GORE

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 68/530—535.

² Vidi dok. br. 45; AVII, nem. fond — NAV-T-501, r. 257/1197—1203 (zaključni izveštaj »Borbene grupe Bader« od 20. maja 1942. o akciji »Foča«),

KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI BORBENE GRUPE BADER
GENERALU FABRIJU [FABBRI]³ — oficiru za vezu pri stabu
»Borbene grupe Bader«

I — Podaci o neprijatelju: vidi Prilog 1*

II — »Borbena grupa Bader« ima zadatak da:

— do 14. maja⁵ zauzme front za okruživanje područja Podgrab (VM—CK) — Goražde (ZP—CD) — Foča (VQ—BN) — Oerkavije (US—BN) — Dobro Polje (UM—BS) — k. 1539 (UQ—CK);

— sukcesivno pročešljava pomenuto okruženo područje.⁶

U tom cilju će nastupati:

— sa zapada: pešad. divizija »Kačatori dele Alpi« i rasporediti se na liniji Foča (VQ—BN) — Ocrkavlje (US—BN) — Dobro Polje (UM—BS, isključno);

— sa severozapada: I. alpinska divizija »Taurinenze« i rasporediti se na liniji Dobro Polje (UM—BS) — k. 1539 (UQ—CK);

— sa severa: nemačka 718. divizija i rasporediti se na liniji k. 1539 (UQ—CK, isključno) — Sjetlina (VH—CM) — Bare (VS—CP) — Goražde (ZP—CD).⁷

III — Zadatak divizije »Pusterija«:

— odbranom istočne obale reke Drine od Goražda do Foče sprečiti povlačenje ustanika preko reke.

³ Umberto

⁴ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

⁵ Prema zaključnom izveštaju generala Badera od 20. maja 1942. o operaciji »Foča« taj termin je naredjenjem Komande italijanske 2. armije od 8. maja 1942, pomeren za 10. maj (AVII, nem. fond-NAV-T-501, r. 257/1197—1203.

⁶ Vidi AVII, nem. fond — NAV-T-501, r. 257/1204 i r. 250/910—911: zapovesti »Borbene grupe Bader« od 29. i 30. aprila 1942. za akciju »Foča«.

⁷ Prema zapovesti »Borbene grupe Bader« od 30. aprila 1942, ta je divizija imala zadatak da zauzme navedeni raspored od 12. maja u 16 časova, pošto izvrši sledeće »međuzadatke«:

a) spreči izvlačenje ustanika preko železničke pruge Sarajevo—Podgrab i, istočno odatle, preko Prače u pravcu severa (naročito na Romaniju);

b) očisti oblast južno od Prače, do opšte linije Podgrab—Bare—Goražde, i u Goraždu uspostavi vezu sa divizijom »Pusterija« (AVII, nem. fond, NAV-T-501, r. 250/910—11).

Detaljnije o zadacima nemačke 718. divizije vidi AVII, nem. fond, NAV-T-501, r. 250/904—7: divizijsku zapovest br. 1 od 2. maja 1942. za operaciju »Foča«.

IV — Odlučio **sam**:

a) na desnoj obali Drine posesti položaje po otpornim tačkama, koje organizovati na mestima najlakšeg prelaza preko reke;

b) ostvariti raspored pod a) laganim i sistematskim pročešljavanjem područja između Goražde — Čajniče — Foča — r. Drina—potok Četina i linije Milici⁸ (ZI—BL) — Čajniče.

V — Naređujem:

1. — *Jedanaesti alpski puk* (bez bataljona »Basano«), ojačan sa dva odeljenja 75/13:

a) Zadatak:

— sprečiti prelaz ustaničkih formacija preko Drine posedanjem položaja između Četine i linije Kolo varice (ZL—BU) — Sakurići⁹ (ZL—BU); naročitu pažnju obratiti na most na putu za Foču (VQ—BN) i na skelu kod Ustikoline (VQ—BS);

— sve dok pešad. divizija »Kačatori dele Alpi« ne zauzme Foču, kontrolisati i most kod Broda (VO—BL), u čijoj visini uhvatiti vezu s pomenutom divizijom.

b) Zauzimanje položaja:

— polazni položaj, koji zauzeti 6. maja: put Goražde — Čajniče;

— sledeće linije koje treba zauzeti po vremenu:

7. maja: k. 789 (ZP—BU) — k. 1164 (ZP—BS) — Bezujno (ZP—BS) — Crni vrh (ZR—BQ) — Sapići;

8. maja: Obradovići (ZI—BS) — k. 1229 (ZL—BS) — Vranjača (ZN—BN) — Dolovi (ZN—BN);

9. maja: Mirkovići (VU—BS) — Kapak (VN—BS) — Zlataja (ZI—BN) — Brusna (ZI—BN);

- 10. maja: r. Drina (desna obala);

— pređeno područje mora se temeljito pročešljati.

c) Predviđeno je da se odsek 11. alpskog puka pojača delovima 22. pešad. divizije »Kačatori«, po meri kako se, zbog sužavanja obruča, njima bude raspolagalo.

2. — *Sedmi alpski puk* (bez bataljona »Beluno« i 68. čete bataljona »Kadore«, ojačan bataljonom »Val Natizone« i trima odeljenjima 75/13: •

a) Zadatak:

— jednim bataljonom (»Val Natizone« 1. alpske grupe »Vale«) sprečiti prelaz ustaničkih jedinica preko Drine pose-

• ⁸ Verovatno: Mulići, južno od Goražda.

o i io Verovatno: Šučurići, kod Goražda.

danjem položaja između linije Kolovarice (ZL—BU) Satorici (ZI—BU, isključno) i mosta na putu za Goražde, u čijoj visini će se uspostaviti dodir s nemačkom 718. pešad. divizijom; predvideti da se sa dva bataljona, dislocirana u Čajniču, odnosno u rejonu Slatine (ZL—BQ), omogućiti dubina rasporeda, kako bi se sprečilo eventualno infiltriranje i obezbedila sigurnost pozadine samog rasporeda i pravaca snabdevanja;

— bataljon »Val Natizone« mora da zauzme određene položaje na dan 9. maja; do njegovog dolaska u Goražde (8. maja), u ovom mestu treba ostaviti jednu četu bataljona »Feltre«, koja će biti u vezi s nemačkom 718. pešad. divizijom;

— bataljon određen da zauzme Slatinu prebacivaće se prema sledećem:

8. maja: rejon Ifsar (ZP—BQ);

9. maja: Slatina (ZI—BQ).

Od 7. do 9. maja u taktičkom pogledu nalaziće se pod nadležnošću komande 11. alpskog puka.

3. — Naročitu pažnju obratiti na osiguranje bokova, posebno levog boka i pozadine borbenog poretka.

Pozadinu treba stalno pročešljavati jakim patrolama. Duž linije rasporeda, rejone između otpornih tačaka treba stalno izviđati pokretnim patrolama.

4. — *Inžinjerija*

a) Veza:

— za održavanje veze s komandom inžinjerije i između komandi pukova pridajem:

jednu stanicu R. F. 3A 7. alpskom puku;

jednu stanicu R. F. 3A 11. alpskom puku;

nazivi i frekvencije: oni' koji su sada na snazi;

— telegrafisti: preduzeće mere za održavanje linije Goražde — Pljevlja, i to:

jedno odeljenje telegrafista, raspoređeno u Gajniču, za deo Goražde — Boljanići;

jedno odeljenje telegrafista, raspoređeno u Pljevljima, za deo Boljanići — Pljevlja;

— pioniri: preduzeće mere za održavanje puta Goražde — Pljevlja, i to:

jedan pionirski vod, raspoređen u Čajniču, za odsek Goražde — Boljanići;

jedan pionirski vod, raspoređen u Pljevljima, za odsek Boljanići — Pljevlja.

5. — Sadejstvo s vazduhoplovstvom:
— za vezu sa izviđačkom avijacijom pridajem 11. pešad. puku jednog oficira KoV;
— kanali za vezu: dostaviče se posebno.
6. — Komanda divizije:
— u Pljevljima, sa delovima štaba u Čajniču.
7. — *Službe*
- a) Sanitetska služba:
— raspored:
11. sanitetska četa (bez voda nosilaca ranjenika): u Čajniču;
nosioци ranjenika 11. sanitetske čete: u Slatini;
dva ambulanta automobila: u Čajniču;
— evakuacija ranjenika:
pomoću nosilaca ranjenika jedinica:
u toku kretanja: u stanice za prihvatanje ranjenika, čija mesta treba s vremena na vreme saopštavati komandi garnizona Čajniče;
kada se stigne na Drinu: u Čajniče;
pomoću nosilaca ranjenika 11. sanitetske čete: od stanice za prihvatanje ranjenika ili od Slatine do pomenute sanitetske čete;
bataljon »Val Natizone«: do Podkozare (ZR—BU), gde će vlastitim sredstvima, tj. ambulantom automobilom formirati stanicu za prihvatanje ranjenika;
— čim iz Podgorice stigne 641. poljska bolnica, ona će se rasporediti u Čajniču, kada će se 11. sanitetska četa prebaciti, u Slatinu.
- b) Intendantska služba:
— raspored:
— u Čajniču će se rasporediti:
jedan odeljak 11. intendantskog odeljenja;
delovi 106. pekarskog odeljenja;
— borbene potrebe:
— u skladištu životnih namirnica i stočne hrane:
pet običnih dnevnih obroka;
dva rezervna dnevna obroka;
sedam obroka zobi;
— operativne jedinice će za vreme kretanja nositi sobom životne namirnice i zobi za dane 7, 8, 9. i 10. maj;
— za naknadno snabdevanje ova komanda će se pobrinuti do Slatine (za 11. alpinski puk) i Luga (za bataljon »Val Natizone«):
prvi dotur (životne namirnice i zob za tri dana) uslediće 9. maja.

- c) Artiljerija:
— stanica artiljerijske municije: čajniče;
— borbene potrebe: jedan bojevi komplet za celokupno naoružanje;
— stanicom artiljerijske municije rukovodice alpinska grupa, »Beluno«.
- d) Inžinjerija:
— skladište inžinjerijskog materijala: Čajniče.
- e) Veterinarska služba:
— veterinska ambulanta u Čajniču, koju će organizovati 7. alpski puk.
- f) Automobilska služba:
— stanica za snabdevanje pogonskim gorivom i mazivom: čajniče;
— početne borbene potrebe:
pogonsko gorivo: 1520 l (8 bureta);
pogonsko mazivo: 190 l (1 bure).
- g) Transport običnim putevima:
— raspored sredstava:
formacijska kolska komora: Čajniče;
1/2 odeljenja motornih prikolica: Čajniče;
— snabdevanje će se vršiti:
— za 11. alpski puk i bataljon »Feltre«: u Slatini pomoću kolske komore;
za bataljon »Val Natizone«: u Lugu pomoću motornih prikolica;
- Od pomenutih mesta do jedinica snabdevanje će se vršiti formacijskim sredstvima jedinica.

Potvrditi prijem!

KOMANDANT:
divizijski general, nosilac zlatne medalje,
Đovani Esposito
[Giovanni Esposito]
Esposito Đovani

M. P.

**BILTEN KOMANDE 2. ARMIJE OD 5. MAJA 1942. O TOKU
ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMACKIH I USTAŠKIH
OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O PARTIZAN-
SKIM AKCIJAMA NA TERITORIJI HRVATSKOG PRIMOR-
JA, LIKE I HERCEGOVINE¹**

KOMANDA 2. ARMIJE
Odvojen odeljak Ob. odeljenja

5. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 3

BOSNA

— Jugoistočna Bosna: nemačka 718. pešad. divizija je 3. maja završila pregrupisanje. Preuzela je kontrolu na sektoru Prače.

Prema utvrđenom planu, 4. maja forsirala je r. Praču kod Mesića i Ustiprače. Neprijatelj je pružio otpor.²

Zadaci 4. maja: pročešljavanje na prostoru Mesići (5 km južno od Rogatice) — Goražde — Ustiprača.

— Divizija »Taurinenze«: dnevni zadaci izvršeni (pročešljavanje do linije Lukavac — Kozarevići); slab otpor neprijatelja.

Zadaci za 4. maj: odmor, popuna borbenim potrebama, pročešljavanje.

— Divizija »Pusterija«: pregrupisanje za operaciju na Foču³ (bilten generala Badera).

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

— Grupa ustanika napala je 2. o. m. našu patrolu kod mesta Podrvanj (4,5 km severoistočno od Rijeke)⁴. (Od V AK).

Pretpostavlja se da je reč o akciji delova iz ovog rejona.

— Oko 25 ustanika napalo je 2. o. m. kod Sv. Ilije (11 km jugoistočno od Novog) autobus koji saobraća na liniji Plaše — Crikvenica — Senj,⁵ zarobilo jednog našeg vojnika i opljačkalo putnike u autobusu.

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 68/1120—22.

² Vidi dok. br. 39 i 40.

³ Vidi dok. br. 41.

^{4, 5 i 6} Te akcije su izvele jedinice 5. operativne zone Hrvatske (tom V, knj. 4, dok. br. 64).

Verovatno je reč o akciji delova bande iz Krivog Puta koja kontroliše obalski put jugoistočno od Novog.⁶

— Posle podne 2. o. m. četnička jedinica koja deluje pod našom komandom napadnuta je od jedne grupe ustanika prilikom izviđanja između Metka i Počitelja (5 km zapadno-jugozapadno od Metka).⁷

Ovaj podatak potvrđuje da su ustanici dislocirani duž železničke pruge takođe i u ovom rejonu. Počitelj se nalazi pod Velebitom, koji ustanicima pruža sigurne zaklone.

TERITORIJA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

— Noću 3. om. ustanici su otvorili vatru na železničku stražaru 107 istočno od železničke stanice Malovan (16 km jugozapadno od Srba). Ustanici su naterani u bekstvo. (Od XVIII AK).

— Iz ovog rejona već je bio izvršen napad ustanika na Srb. Poznato je da je cilj ustanika železnička pruga, kako bi prekinuli ili ometali saobraćaj.

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Primećena je jedna partizanska komanda u Slivnici (oko 12 km istočno od Dubrovnika) s jačom grupom ustanika (200—300 ljudi). (Iz pouzdanog izvora).

— Ustanici su 5. o. m. prekinuli železničku prugu između Jasenica-Luga (12 km severo-severoistočno od Dubrovnika) i Poljica (16 km severno od Dubrovnika)⁸. (Iz pouzdanih izvora).

Verovatno je reč o akciji ustanika već primećenih severno od Trebišnice, koji već duže deluju prema železničkoj pruzi.

— Oko 400 ustanika okružilo je Beleniće (18 km severo-severozapadno od Dubrovnika). (Iz pouzdanog izvora).

— Ustanici koncentrišu jake snage za napad na Dragaj (29 km jugozapadno od Trebinja). Situacija kod mesnih nacionalista je očajna.

Pritisak ustanika iz Grahova na ovom području je veoma jak. Smatra se da nacionalisti ne mogu duže izdržati, tim više što oskudevaju u naoružanju i municiji.

— Na području između Slivlje (20 km severozapadno od Gacka) — Dubljevići i Jugovići (15 km, odnosno 13 km severozapadno od Gacka) navodno se nalazi oko 2000 ustanika, koji

⁷ Napad je izvršio 1. bataljon 1. ličkog NOP odreda »Velebit« (tom V, knj. 4, dok. Jar. 62).

⁸ Sabotažu su izvršili delovi Južnohercegovačkog NOP odreda uz pomoć mesnog stanovništva (tom IV, knj. 5, dok. br. 8 i 15).

nameravaju da napadaju naše motorizovane kolone na putu Kifino Selo (8 km severoistočno od Nevesinija) — Gacko. (Od VI AK).

Već je izvešteno o prisustvu značajnih snaga u ovom rejonu koje imaju specifične zadatke.

— Na području između Kalinovika i Uloga navodno se sada nalazi oko 600 ustanika u grupama koje se stalno prebacuju iz jednog sela u drugo. (Od VI AK).

— Na planini Gradini (5 km zapadno od Uloga) navodno su postavljena dva artiljerijska oruđa i nekoliko mitraljeza. (Od VI AK).

Podatak nije potvrđen.

RAZNO

— Među muslimanskim izbeglicama koje su iz reiona Borča i Jezera stigle u Nevesinje utvrđena su dva slučaja pegavca. (Od VI AK).

**BILTEN KOMANDE 2. ARMIIJE OD 6. MAJA 1942. O TOKU
ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMACKIH I USTAŠKIH
OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O BORBAMA
PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U HERCEGOVINI¹**

KOMANDA 2. ARMIIJE

Odvojen odeljak Ob. odeljenja

6. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 4

BOSNA

Istočna Bosna. — Usled diverzije na železničkoj pruzi Brod — Sarajevo 9 vagona je iskliznulo iz šina.² (Od nemačkog Odeljenja za vezu).

Jugoistočna Bosna. — Iz neproverenog izvora se saznaje da su partizanske jedinice okružile Tuzlu (italijansko Odeljenje za vezu u Sarajevu).

— Ustaničke četničke bande napale su i zapalile železničku stanicu Zenica. (Italijansko odeljenje za vezu u Sarajevu).

— Nemačka 718. divizija završila je pročešljavanje područja Drine i trougla Prače.

— Levo od rasporeda divizije »Taurinenze«, jedan nemački bataljon započeo je pročešljavanje rejonu vodenih izvora kod Sarajeva.

— Grupa pukovnika Francetića započela je pročešljavanje u rejonu rukava Drine istočno od Srebrenice. Ranije je izvršeno pročišćavanje područja između Višegrada i Međeđe duž leve obale Drine, gde je 3. o.m. razoružano 1000 ustanika.³ Ne obazirući se na prisustvo našeg garnizona u Višegradu, pukovnik Francetić izvršava policijske funkcije prema stanovništvu. (Od italijanskog odeljenja za vezu u Sarajevu).

— Divizija »Taurinenze«. — Ponovo je preduzela nastupanje i stigla na predviđenu liniju Kojta (22 km jugo-jugozapadno od Sarajeva) — Sabanci (19 km jugo-jugozapadno od Sarajeva) — dolina Zeleznice i dolina Jablanice (8 km severoistočno od Šabanca) — Gradina (3 km severoistočno od Jablanice) — k. 1261 (5 km severoistočno od Gradine). Uхватила je

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII NAV-T-821 r. 58/1116—1119.

² Diverzije na žel. pruzi Brod—Sarajevo vršio je u to vreme 1. udarni bosanski bataljon u zajednici s borcima Zeničkog NOP odreda (tom IV, knj. 5, dok. br. 131).

³ Vidi dok. br. 25, objašnjenje 16.

dodir sa grupama ustanika koji se povlače prema jugu. Zauzeto je komandno mesto ustanika, na kome su se nalazile barake, opljačkana roba, jedan radio-prijemnik, jedan telefonski aparat i veliko skladište životnih namirnica.

— Divizija »Kačatori«. — Levom kolonom će, 6. o. m., započeti pokret prema Kalinoviku.

— Divizija »Pusterija«. — Pročešljano područje Kopači (5 km istočno od Goražda) — Miljeno (8 km južno od Kopača). Zarobljeno je 20 ustanika, od kojih je jedan verovatno komunistički rukovodilac. Nastavlja se kretanje radi zauzimanja polaznih položaja i izvršenja logističkih priprema za operacije na Foču.⁴

— Izviđanjem iz vazduha je ustanovljeno mnogo prekinutih puteva i porušenih mostova na pravcu Ulog — Kalinovik — Trnovo.⁵ Divizija »Taurinenze« je savladala prekreke na putu, koje su se sastojale od velikih betonskih blokova i železničkih šina. (Od Italijanskog odeljenja za vezu u Sarajevu).

V i XVIII ARMIJSKI KORPUS

Nikakvi podaci od naročitog značaja.

VI ARMIJSKI KORPUS

— Ustanički delovi su noću 5. o. m. potopili bager na ušću Neretve, zatvorili tako kanal i zarobili hrvatsko osoblje. (Od VI AK), Prema neproverenim podacima, izgleda da je bager potopila sama posada.⁶ (Iz pouzdanog izvora).

— Ustanički delovi su primećeni u rejonu Jezero Aleksandar (18 km zapadno od Metkovića) — Desne (9 km zapadno od Metkovića). Naređeno je pročešljavanje celog rejona.

Verovatno je reč o delovima ustanika o čijem je prelasku preko Neretve izvešteno pre nekoliko dana, a koji su se priključili ustanicima s Pelješca koji su uspeli da umaknu našim poznatim akcijama pročešljavanja.

— Primećene su partizanske formacije u kretanju iz rejona Obija (9 km jugozapadno od Kalinovika) prema Nevesinju i iz Jugovića (13 km severozapadno od Gacka) prema Planu (15 km severoistočno od Nevesinja). (Od VI AK).

— Prekinuta je železnička pruga Čapljina — Metković. Kompozicija je iskliznula iz šina. Intenzivna aktivnost ustanika u rejonu Hutova. (Iz pouzdanih izvora).⁷

⁴ Vidi dok. br. 41.

⁵ Rušenja na tom pravcu su izvršile jedinice Operativnog štaba Kalinovičkog sektora (tom IV, knj. 4, dok. br. 104).

⁶ Bager su potopili borci Biokovske partizanske čete (tom V, knj. 5, dok. br. 28).

⁷ Prugu Čapljina—Metković je porušio i, istovremeno, ž. st. Hutovo zauzeo Južnohercegovački NOP odred (tom IV, knj. 5, dok. br. 2).

— Izviđanjem iz vazduha je utvrđeno da je most kod Uloga potpuno izgoreo. (Od VI AK).

— Neposredno južno od Sarajeva (dolina potoka Zeleznica) dejstvuje jedna veća grupa partizana formirana u dva bataljona: bataljon iz Trebevića i bataljon iz Kalinovika. Komanda bataljona Trebević se nalazi u Kijevu (11 km južno od Sarajeva), a komanda bataljona Kalinovik u Trnovu (20 km južno od Sarajeva). Jačina dva bataljona varira od 700 do 1000 naoružanih ljudi. Raspoložu jednim brdskim topom sa svega 6 granata, sa dva ili tri mitraljeza, 26 puškomitraljeza i puškama M. 24. Izgleda da ne raspoložu većim količinama municije. (Od VI AK).

— Partizanske formacije iz mesta Obalj — Strašnica — Romani (na putu Ulog — Kalinovik) navodno se prebacuju prema Nevesinju. (Od V AK).⁸

— Iz više izvora se saznalo da partizani iz rejona istočno od Gacka, navodno, napuštaju ovaj rejon da bi se s porodicama i stokom prebacili u Crnu Goru. (Od VI AK).

— Situacija u Hercegovini je osetno pogoršana i stalno se pogoršava. Partizani se infiltriraju na celom frontu kod Trebinja. (Od VI AK).

R A Z N O

— Među izbeglicama iz Jezera i Borča utvrđena su još 4 slučaja pegavca; bolesnici su juče upućeni u koncentracioni logor u Blagaj. (Od VI AK).

— Engleski avioni, koji su noću 30. aprila došli iz Egipta, spustili su na visoravan Morine (15 km severoistočno od Nevesinja) 10 padobranaca sa 2 radio-stanice, nekoliko mitraljeza i puškomitraljeza, municiju i 300.000 zlatnih franaka. Ljudstvo i materijal — za koje se smatra da su namenjeni Mihailoviću — navodno su pali u ruke partizana, koji su, posle kratkog postupka, streljali engleske vojnike pod optužbom da su izaslanici Londona zaduženi da podstaknu Mihailovića na borbu protiv boljševizma. (Iz pouzdanog ali neproverenog izvora — VI AK).⁹

— Hrvatski stražar je noću 6. o. m. kod Ilidže (zapadno od Sarajeva) ubio jednog alpinca iz divizije »Taurinenze«. (Od Italijanskog odeljenja za vezu u Sarajevu).

⁸ Verovatno omaška; treba: VI AK.

⁹ Prema izveštaju koji je Moša Pijade krajem aprila dostavio vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije, engleski avion je kod Bijelog Polja bacio mitraljeze i puškomitraljeze za četnike. Međutim, oružje »je palo u neko muslimansko selo, pa su muslimani mali deo dali Talijanima a veći deo sakrili za sebe« (tom III, knj. 4, dok. br. 96).

— Iz pouzdanog izvora se saznaje da je pre dvadesetak dana general Mihailović bio u Bosni,¹⁰ u rejonu planine Ilmen.¹¹ Nemci nameravaju pojačati napore u cilju predaje četničkih grupa, kako bi ih naoružali protiv partizana i pokvarili sporazum između Mihailovića i Novakovića.¹² (Iz pouzdanog izvora).

— Hrvatske vlasti su pustile iz zatvora pukovnika Filipovića¹³ i vratile mu čin; pukovnik je odbio čin. (Iz pouzdanog izvora).

¹⁰ O kretanju Draže Mihailovića u tom periodu vidi dok. br. 52, objašnjenje 11.

¹¹ Tako u originalu.

¹² Reč je o generalu bivše jugoslovenske vojske Ljubi Novakoviću koji je krajem decembra 1941. i početkom januara 1942. pokušao da u istočnoj Bosni, u oblasti Sarajeva, organizuje posebnu četničku vojsku »koja bi kao ravnopravna imala da pregovara i sa trupama generala Draže [Mihailovića]«, (Proglas generala Novakovića Crnogorcima i Hercegovcima od 29. decembra 1941. u AVII, četn. fond, red. br. 32/5, k. 174; Nedatirano pismo Dobrosava Jevđevića Iliji Trifunoviću Birčaninu u AVII, četn. fond, reg. br. 6/10—1, k. 231).

Prema raspoloživim podacima, saradnja generala Novakovića i Draže Mihailovića nije ostvarena iako je Novaković to pokušavao. O tim pokušajima, u proglasu Crnogorcima od 28. juna 1942. Novaković, pored ostalog, piše: »Ja sam na dan 15. juna prošle godine i koristeći prvi mrak, umakao iz valjevske bolnice i... došao u Ravnu Goru kod Suvobora. Tu sam našao ondašnjeg pukovnika, a sadašnjeg generala i ministra vojnog g. Dražu Mihailovića, kome sam se, usmeno i pismeno, stavio na raspoloženje, ne tražeći nikakvo prvenstvo i starešinstvo u četničkoj organizaciji... Nije mi savetovao i nije mi dozvolio da ostanem kod njega, a nije mi ni poznato kakvi su ga razlozi rukovodili za ovo — možda je njegova odluka bila u najboljoj namjeri. No, bez obzira na sve to mi smo se razišli bez ikakvog sukoba... Docnije sam pošao na planinu Jahorinu kod Sarajeva... Na dan 8. januara ove godine došli su kod mene u s. Vrh Praču oko 25 četničkih starešina, koji su me umolili da se primim za četničkog komandanta operativnih trupa kod Sarajeva... brzim razvojem događaja, ostao [sam] usamljen i jedne noći koncem januara [1942] bio sam zarobljen od jedne čete partizana [l. proleterske brigade], nekadašnjih mojih »saveznika«. Morao sam poći kod njihovog Vrhovnog štaba u Foči, gde sam više od dva meseca bio...« Novaković zatim piše da je iz Foče pobjegao noću 15/16. aprila 1942. zajedno sa članovima engleske vojne misije na čelu sa majorom Atertonom (Atherton Terence) i da je, krajem aprila 1942. preko vazduhoplovnog kapetana II klase bivše jugoslovenske vojske Radoja Nedeljkovića (člana Atertonove misije) koji je »uspio da se prebaci preko Lima i da dođe kod generala Draže Mihailovića« uputio Draži pismo u kome mu se »stavio na raspoloženje«. U proglasu, Novaković dalje piše da koristi tu priliku (proglas) da još jedanput naglasi da se stavlja na raspoloženje Ministru Vojske generalu g. Mihailoviću (AVII, četn. fond, reg. br. 7/3—1, k. 221). Opširnije o Ljubi Novakoviću vidi tom II, knj. 3, dok. br. 54; AVII, četn. fond, reg. br. 8/2—1, k. 20 i 5/11, k. 239 (istražni materijal i saslušanje Spasoja Dakića u vezi nestanka majora Atertona); Vladimir Dedijer, Dnevnik, drugo izdanje, Jug. knjiga, Beograd, 1951, str. 98; F. N. D. Deakin, The Embattled Mountain — London, Oxford University Press, 1971.

¹³ Sulejman Filipović, domobranski pukovnik, hapšen je zbog održavanja veze s partizanima. Septembra 1943. on je sa svojom jedinicom prešao na stranu partizana (tom IV, knj. 4, dok. br. 98).

BILTEN KOMANDE 2. ARMIJE OD 7. MAJA 1942. O BOR- BAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U BOSNI I HERCEGOVINI I U GORSKOM KOTARU¹

Primerak br. 2 za Op. odeljenje

KOMANDA 2. ARMIJE
Odvojen odeljak Ob. odeljenja

7. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 5

BOSNA

Centralna Bosna. — Nov napad ustanika na železničku prugu Brod — Sarajevo, na odseku Nemila — Vranduk (14 km, odnosno 10 km severno od Zenice). Porušen most kod Nemile i, kao posledica povadenih šinskih polja, iz šina su iskliznuli vagoni mešovitog voza koji su prevozili velike količine životnih namirnica,² napadači su odneli životne namirnice, ali su ih hrvatske jedinice sustigle kod Gladovića (2,5 km severozapadno od Vranduka), savladale ih i spasle namirnice. (Od Italijanskog odeljenja za vezu u Sarajevu).

Jugoistočna Bosna. — Sektor divizije »Pusterija«. — Saznaje se da između Foče i Ahmovića (5 km jugo-jugozapadno od Goražda) železnica još uvek saobraća. (Od divizije »Pusterija«).

— Primećeni su 500 naoružanih ljudi severozapadno od Čajniča i druge grupe u pokretu prema rejonu Rudog; u Obarde (13 km jugoistočno od Pljevalja) i Komorane (rejon 10 km jugoistočno od Obarda) navodno je stiglo 1000 naoružanih ljudi iz rejona Čajnica. (Od divizije »Pusterija«).

— Noću 5. o.m. ustanici su izvršili napad na garnizon Miljeno (5 km severozapadno od Čajniča); napad je odbijen. Bilo je gubitaka i na jednoj i na drugoj strani. (Od divizije »Pusterija«).³

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u Arhivu VII, NAV-T-821, r. 68/1113—1115.

² Vidi dok. br. 43.

³ Napad na delove divizije »Pusterija« kod s. Miljenog (na putu Čajniče—Goražde) izvršili su dva bataljona 2. proleterske NOU brigade i jedan bataljon 1. proleterske NOU brigade. Prema obaveštenju Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije od 7. maja 1942. Operativnom štabu NOP i DO za Hercegovinu i južnu Dalmaciju, ubijeno je i zarobljeno preko 150 vojnika, dok su gubici partizana iznosili 8 ranjenih (tom II, knj. 4, dok. br. 16).

— Završena je izrada skela na Drini u Goraždu radi održavanja veze s nemačkim jedinicama. (Od divizije »Pusterija«).

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

— Diverzija ustanika na železničkoj pruzi između Delnica i Lokava; lokomotiva, tender i prtljažna kola su iskliznuli iz šina.⁴ (Od V AK).

— Kod Bribira (5 km severozapadno od Novog) 15 ustanika je napalo i zapalilo poštanski autobus Plaše—Novi.⁵ (Od V AK).

Reč je o akciji poznate ustaničke grupe dislocirane severno od Novog, koja kontroliše obalski put.

TERITORIJA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

— Kolona koja je 4. o.m. iz Ključa krenula prema Petrovcu stigla je naveče u Bravsko (25 km jugozapadno od Sanskog Mosta), gde je na nju otvorena jaka puščana i mitraljeska vatra sa okolnih visova. Ova kolona se 5. o.m. sukobila sa ustaničkim bandama u rejonu Latinovića (6 km severoistočno od Bos. Petrovca)⁶ (Od XVIII AK).

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Naša jedinica koja je 7. o.m. pročešljavala desnu obalu Neretve napadnuta je i savladana kod Ploča (18 km zapadno od Metkovića) od veoma jakih ustaničkih snaga. Napadnuta su i naša ojačanja koja su pristigla.⁷ (Od VI AK).

Reč je o ranije pomenutoj aktivnosti ustanika u rejonu Ploča i Neretve.⁸

— Primećene su jake grupe ustanika (oko 300 ljudi koji su stigli iz rejona Trebinja) u rejonu Golubinac—Kijevo—Belenići (20 km, odnosno 17 km severo-severozapadno od Dubrovnika). Iz naknadnih podataka se saznaje da je zapaljeno mesto Belenići. (Od VI AK).

— Partizanski dezertjer je izjavio da se u Slivnici (12 km istočno od Dubrovnika) nalaze komande jednog partizanskog bataljona i skladište životnih namirnica. (Od VI AK. Izveštaj potvrđuje naš raniji podatak).

⁴ i ⁵ Te akcije je izvršio 2. bataljon 5. operativne zane Hrvatske (tom V, knj. 4, dok. br. 64).

⁶ Kolonu su napali delovi 1. i 5. krajiškog NOP odreda (tom IV, knj. 5, dok. br. 26 i 37).

⁷ Verovatno je reč o napadu Blokovske partizanske čete na italijansku kolonu kod s. Bočine, blizu Metkovića (tom V, knj. 4, dok. br. 114, knj. 5, dok. br. 28).

⁸ Vidi dok. br. 43.

— U rejon Vrbanje—Krusevica (oko 17 km zapadno-severozapadno od Risna) primećen je povratak delova koji su se ranije bili prebacili na područje Nikšića. Stoga je jačina partizanskih snaga između Kruševice i Mokrina (4 km severo-severozapadno od Herceg-Novog) ponovo narasla na oko 800 ljudi. (Od VI AK).

Izvešteno je da partizani nameravaju napasti jaku muslimansku grupu u Bjelemiću (26 km jugoistočno od Konjica). Napad bi trebalo da izvrše tri partizanska bataljona (»Konjic, Kalinovik i Trnovski«), ojačana takođe jednim udarnim bataljonom. Jedan deo bataljona »Konjic« trebalo bi da se prebaci u rejon Grušće (16 km jugoistočno od Konjica) sa zadatkom da spreči muslimanske snage da umaknu prema Konjicu. (Od VI AK).

Muslimani s područja Konjica navodno organizuju jedinicu sastava 350—500 ljudi, koja bi od Rakitnica—Umoljani (25 km, odnosno 21 km istočno od Konjica)—Lukovac (3 km severno od Konjica)—Lukovac (3 km severno od Rakitnice) trebalo da krene prema Trnovu (na put južno od Sarajeva) da bi se priključila našim jedinicama u borbi protiv ustanika. (Od VI AK).

R A Z N O

— Hrvatski pukovnik Šimić,⁹ komandant garnizona Varcar-Vakuf,¹⁰ zaključio je sporazum s četničkim jedinicama jačine oko 2000 ljudi, od kojih 500 dobro naoružanih, u rejonu istočno od Varcar-Vakufa. Uslovi sporazuma: četnici priznaju NDH i, budući da su dobili pravo da ostanu naoružani, znak odanosti Poglavniku, boriće se protiv partizanskih bandi u pomenutom rejonu.¹¹ (Ob. grupa Sarajevo).

— Iz pouzdanog ali neproverenog izvora se saznaje da su 29. aprila u hrvatskoj kasarni severno od Mostara uhapšena tri oficira kada su iz kasarne iznosili municiju koju su uzeli iz skladišta. (Od VI AK).

— Vrhovni komandant partizana cele Jugoslavije je takozvani »Tito«, koji se sada nalazi u Foči. (Od VI AK).

⁹ Franjo

¹⁰ Sada: Mrkonjić-Grad.

¹¹ Reč je o sporazumu od 27. aprila 1942. između komandanta četničkog odreda »Petar Kočić« i predstavnika NDH o zajedničkoj borbi protiv NOP-a i o međusobnom priznanju (tom IV, knj. 4 dok. br. 102, knj. 5, dok. br. 56).

BR. 43

DOPUNSKA NAREĐENJA KOMANDANTA 2. ARMIJE GENERALA ROATE OD 7. MAJA 1942. »BORBENOJ GRUPI BADER« I ITALIJANSKOM 6. ARMIJSKOM KORPUSU ZA IZVOĐENJE OPERACIJE »FOČA«¹

Prilog uz Ia br. 150/42. Pov. k-dni predm.

KOMANDA 2. ARMIJE

Br. 221/Op. Tr.

7.5.1942.

Predmet: Operacija Trio II²
Karta: 1:100.000, list Visegrad — Sarajevo — Konjic — Gacko
—• Nevesinje.

KOMANDI »BORBENE GRUPE BADER«
KOMANDI VI ARM. KORPUSA
KOMANDI AVIJACIJE
i na znanje

INTENDANTURI 2. ARMIJE

1.) 10. maja u 00,00 časova stupa na snagu nova podela snaga.³

Borbena grupa
gen. Badera

{ 718. nemačka divizija,
sada potčinjene
hrvatske trupe

K-da 2. arm.

VI arm. korpus

brd. div. »Pusterija«
brd. div.
»Taurinenze«
peš. div. »Kačatori«

¹ Snimak prevoda dokumenta na nemačkom jeziku (pisanog na mašini) u AVII, nem. fond, NAV-T-501, r. 257/1205—6.

² Reč je o operaciji »Foča«, a ne »Trio II« (vidi dok. br. 25 i 33).

³ Prema sporazumu u Opatiji (vidi dok. br. 25), neposredno rukovođenje operacijama »Trio« povereno je generalu Baderu. Međutim, »5. maja, za' Borbenu grupu [Bader] potpuno iznenada, neposredno rukovođenje operacijama je — posle dogovora nemačke i italijanske vrhovne komande — primila Komanda italijanske 2. armije. Time je stavljena van snage tač.-5 Sušačkog protokola: »general Bader će — potčinjen K-di 2. armije

- 2) Za nastavljanje operacija do linije koja mora da bude dostignuta 12. 5. važe već izdata naređenja Borbene grupe gen. Badera.⁴ Ipak bi bilo dobro da u liniju koja treba da bude dostignuta do 12. 5. budu uzeti takođe celo zaleđe Jahorine do vrha Trijeska (k. 1806) i Golica (k. 1698), uklj., kako bi s te strane bili sigurni u trenutku koncentričnog nastupanja na Foču. Sledstveno tome, desno krilo 718. nemačke div., kao što je gore pomenuto, biće istaknuto. Mora se uzeti u obzir mogućnost da će zbog velike koncentracije ustanika, za koju je izvešteno iz rejona Foče, nastupanje (odnosi se na dan naveden u odeljku III ovoga lista) bar jednoga dela trupa div. »Taurinenze« i 718. peš. div. navedenim pravcem, na Foču morati da se preduzme znatno ranije, da bi se potpomogla tamo angažovana div. »Pusterija.« Desna kolona div. »Kačatori« će i dalje vršiti zaprečavanje rejona Gacka.
- 3.) Za drugi deo tekućih operacija — s početkom (izuzetno promene) 14. maja — uglavnom ostaju na snazi smernice izdate od strane Komande Borbene grupe generala Badera.⁵ Sa zadržanim pravom na izdavanje naređenja na osnovu nastale situacije. Div. »Taurinenze« iskoristiće mogućnost da jednim delom trupa sa severa olakša operacije levog krila div. »Kačatori« ka Kalinoviku. Desno krilo div. »Kačatori« treba da bude spremno za nastupanje u pravcu Foče.
- 4.) Svi zahtevi za an[^]ažovanje avijacije moraju se upućivati Komandi za taktičko dejstvo avijacije u Dubrovniku. Ipak ostaju na direktnom raspolaganju: Borb. grupi gen. Badera sadašnje hrvatske vazdušne snage. Div. »Taurinenze«: Roda (Štorh), koji avion će biti prebačen u Butmir.

— lično rukovoditi operacijama«. General Roata je usmeno naredio da dosadašnja naređenja Borbene grupe Bader o obrazovanju fronta okruženja [vidi dok. br. 41] ostaju i dalje u važnosti i da će do stupanja na snagu novog uređenja [10. maja u 0.00 časova! — komandovati general Bader«. (AVII, nem. fond. NAV-T-501, r. 257/1197—1203: zaključeni izveštaj generala Badera od 20. maja 1942. o operaciji »Foča«). Kao povod za preuzimanje neposrednog rukovođenja operacijama od strane Komande italijanske 2. armije iskorišćen je dotadanji neuspešni razvoj operacija, za koji je okrivljena Komanda »Borbene grupe Bader« pošto su »Nemci ranije počeli ugovorene operacije, tj. 16. 4. umesto, kao što je dogovoreno, 25. 4« i time omogućili da se »ustanici... povuku našavši svuda rupe; jer Italijani nisu mogli da završe svoj razvoj pre 25. 4« (AVII, nem. fond. NAV-T-501, r. 248/110: zabeleška potpuk. Kogarda o razgovoru sa italijanskim generalom Fabrijem).

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 41.

5.) Taktička komanda 2. armije — za telefon, telegraf i radio-telegraf pod kamuflažnim imenom »Malaga« — još u toku 8. maja biće prebačena u Dubrovnik. Dnevni izveštaji, sa zaključkom u 16 čas., svakodnevno do 19 časova. U hitnim slučajevima u svako doba. Molim da se u izveštajima ili prilogu navode bar približni brojevi sopstvenih i neprijateljskih gubitaka, streljanih, zarobljenika i onih koji su se predali, a takođe najvažniji podaci o neprijatelju.

Za tačn. prep.
Zanusi
generalštab, pukovnik

Komandujući general
potp. Roata

Za tačn. prevoda
[potpis nečitak]
zonderfirer (C)

BR. 46

DEPEŠA KOMANDE PRISTANIŠTA METKOVIĆ OD 7. MAJA 1942. KOMANDI 2. ARMIJE O POTAPANJU DVA BAGERA NA UŠĆU NERETVE¹

Telegram

KOMANDA 2. ARMIJE
OPERATIVNO ODELJENJE

OD MORNARICE METKOVIĆ²

Nq 10321

KOM-DI 2. ARMIJE

Primljeno 8. maja 1942—XX

Op.

iL
c

N. 154

Dana 4. tekućeg određen motorni brod da se u 22 časa uputi na ušće Neretve sa ugašenim motorom da bi kontrolisac posade remorkera i glibodera. U 2 časa dana 5-og zatečen gliboder bez posade i jedan motorni brod, koji se otisnuo sa gata na jug

¹ Original prijemne depeše (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 14/4, k. 283.

² U Metkoviću se nalazila Komanda luke, koja je bila potoinjena Vojno-pomorskoj komandi Split (vidi dok. br. 79).

sakriven pomrčinom. Opomenut, brod je zaustavljen, i nađena su 2 naoružana čoveka, koji su uhapšeni. Ponovo osmotren brod pomoću ljudi koji su skočili u more. Stigavši ga, konstatovali su da se radi o peljarskim sredstvima koja su posedovali ustanici. Pošto se u podne vratio na ušće, ustanovio je potapanje glibodera 4 i 5 usled otvaranja kingstona. Popušten lanac sidra glibodera 4 da bi dozvolio prolaz kroz ušće. Pregledan je gliboder 5, potpuno potopljen, i izvršeno je izviđanje na kopnu, ustanovivši uništenje raznih mašina.³ Prema naređenju generala komandanta sektora produžen zadatak na kopnu da se uspostave dve veze sa avionima koji operišu u zoni Ragustinet (Rogotina?) — Ploče. Vratio se u Metković 6. tekućeg u 5,30. U 14 časova istoga dana izašao s finansijskim motornim čamcem iz Makarske (MB—38) i motornim brodom MB—95 ove komande. Uputio sam se na palubu T7 a zatim u pristanište Ploče da bih uspostavio vezu s vojnom jedinicom koja tamo operiše i koja je, izgleda, opkoljena. T7 izvršio artiljerijsko gađanje. Komanda sektora Metković uputila u 18 časova pojačanja. Iz Gruža stiglo 40 vojnika koji će vršiti zaštitu radova na ušću. Organizovan je njihov smeštaj od strane nadležnog personala. Uz mogućnu pomoć ljudstva glibodera moguće je preći ušće Neretve s velikom brižljivošću. Motorni brod MP-95 nastavlja neprekidni nadzor Neretve i primanje zadataka od ove komande sektora. Motorni brod je potpuno razoružan — neka se hitno traže pogodna sredstva.

Potpisao komandant pristaništa
kapetan Bruno Gregoreti [Gregoretta]

Kom-da 2. armije
Vojna pošta 10, 7. maja 1942—XX, časova 23,30

³ Bagere su potopili delovi Biokovske partizanske čete. Istovremeno, oni su razrušili i instalacije u luci Ploče (tom V, knj. 4, dok. br. 114; knj. 5, dok. br. 28).

**BILTEN KOMANDE 2. ARMIJE OD 8. MAJA 1942. O TOKU
ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMAČKIH I USTAŠKIH
OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O BORBAMA
PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U HERCEGOVINI I
GORSKOM KOTARU¹**

KOMANDA 2. ARMIJE
Obaveštajno odeljenje

8. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 6

B O S N A

— *Istočna Bosna.* Upostavljen je železnički saobraćaj na pruzi Sarajevo—Brod i Doboj—Tuzla. (Od Ital. odeljenja za vezu u Sarajevu).

— *Jugoistočna Bosna.* Nemačka 718. pešad. divizija nastavila je nastupanje prema polaznom položaju, predviđenom za 12. o.m.²

Krajnji desni bok divizije dobro je povezan s levim bokom divizije »Taurinenze« u rejonu Orčevih Voda (oko 12 km jugoistočno od Sarajeva).

Pročešljavanje je 8. o.m. izvršeno do puta Renovica (5 km istočno od Prače)—Osiječani (8 km severozapadno od Goražda); neprijatelj se posle kraćeg otpora povukao prema jugozapadu. Gubici: 10 ustanika poginulo, 54 zarobljena i nešto plena.³

— General Bader je naredio da divizija »Pusterija« i 718. pešad. divizija zauzmu polazni položaj za napad ranije, tj. 10. o.m.⁴

— *Grupa Francetić* pročešljava rukav Drine i rejon Srebrenice. Kontrola na odseku Drine između Višegrada i Goražda poverena je hrvatskom bataljonu.

— *Divizija »Taurinenze«:* Na desno krilo divizije »Taurinenze«, koja je 7. o.m. stigla na liniju k. 1223—Tisovac (4,5 km južno od Trnova), neprijatelj je izvršio protivnapad. Vlastiti gubici: 8 mrtvih i 10 ranjenih; neprijateljski gubici: procenjeni na oko 200. Posle zauzimanja visoravni zapadno od Trnova nastavlja se naš pritisak prema Dobrom Polju (9 km jugoistočno

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 68/1107—1109.

² i ⁴ Vidi dok. br. 45.

³ Vidi dok. br. 25, objašnjenje 16.

od Trnova), gde su se ustanici povukli posle napuštanja Trnova. — Levo krilo divizije »Taurinenze« uspostavilo je dodir s nemačkim bataljonom koji dejstvuje prema Bistrici (17 km zapadno od Prače) u cilju deblokiranja sarajevskog vodovoda. — Vazdušnim izviđanjem je 8. o.m. primećena jedinica divizije »Taurinenze« u rejonu k. 1383 (oko 4 km severozapadno od Dobrog Polja).

— Neprijatelj je organizovao liniju otpora severoistočno od Dobrog Polja, na brdima Rogoj (1 km severno od Dobrog Polja) i Igrište (7 km severoistočno od Dobrog Polja), zapadno od Dobrog Polja, u Boljanovićima (4 km zapadno od Dobrog Polja) i na pl. Čelini (7 km zapadno-severozapadno od Dobrog Polja), sa ojačanjima koja su s juga već pristigla i još pristižu.⁶ Postoji bojazan da neprijatelj stigne u dolinu Ljute (15 km zapadno od D. Polja) između planinskih lanaca Treskavice i Bjelašnice i da nadiranje usmeri prema Rakitnici i Dujmovićima (14 km, odnosno 7 km zapadno od Trnova).

— Hrvatski milicioneri su izvršili zločine u selima okupiranim od naših jedinica, ubijajući žene i decu.⁷ (Od Ital. odeljenja za vezu u Sarajevu).

— Divizija »Pusterija«. Posle podne 6. o.m. jake grupe komunističke napale su motorizovanu kolonu za snabdevanje između Čajniča i Pljevalja.⁸ Brzim protivdejstvom delova za osiguranje ustanici su raspršeni. (Od komande jedinica Crne Gore).

— Divizija »Pusterija« je 8. o.m. započela marševanje prema Foči.⁹ (Od Ital. odeljenja u Sarajevu).

— Divizija »Kačatori«. Prednji delovi motorizovane kolone su 8. o.m. u 14 časova ušli u Ulog.¹⁰ (Od ital. komande za vezu sa Baderom).

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

— Grupa ustanika napala je i savladala patrolu za osiguranje pruge između Gomirja i Ljubošine (6 km, odnosno 10 km jugoistočno od Vrbovskog). (Od V AK).

— Pripadnici granične milicije (150 ljudi) iz Bosljive Loke sukobili su se 7. o. m. u Kočićinu (10 km severno od Delnica) sa ustaničkim snagama i zadali im gubitke. (Od V AK).

⁵ i ⁶ Delove divizije »Taurinenze« je na Rogoju (prevoju južno od Trnova) zaustavilo pet bataljona Kalinovičkog NOP i Fočanskog NO dobrovoljačkog odreda (tom IV, knj. 5, dok. br. 8; Oslobođilački rat, knj. 1, str. 203).

⁷ Opširnije o zločinima i teroru okupatora i ustaša nad narodom istočne Bosne u toku operacije »Trio« vidi saopštenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8. maja 1942 (tom II, knj. 4, dok. br. 17).

⁸ Vidi dok. br. 45, objašnjenje 3.

⁹ Vidi dok. br. 41.

¹⁰ Neprijatelj je zauzeo Ulog pošto je prethodno na Marinama savladao otpor delova Fočanskog NO dobrovoljačkog i Kalinovičkog NOP odreda (tom II, knj. 4, dok. br. 24).

— Na ambulatna kola koja su se, uz osiguranje, kretala prema Grižanima (4 km severoistočno od Crikvenice) otvorena je 7. o.m. vatra rafalima iz automatskog oružja kod pomenutog mesta. (Od V AK).

— Iz hrvatskog izvora se saznaje da se oko 300 ustanika sa dva tenka, jednim topom i jednim minobacačem koncentriše kod Saborskog (15 km jugoistočno od Plaškog). Hrvatskom garnizonu (oko 150 ljudi) navodno su uputili poziv na predaju (Od V AK).

TERITORIJA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

— Jedna jaka ustanička jedinica je u rejonu Bravskog, k. 796 (16,5 km istočno od Bos. Petrovca) napala VII bataljon crnih košulja koji se nalazio na osiguranju puta Petrovac—Ključ;¹¹ akcija je još u toku. U podršci su intervenisale naše jedinice. (Od XVIII AK).

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Zeleznička pruga Dubrovnik—Metković. Jaki ustanički delovi i dalje se zadržavaju u rejonu severno od pruge, na odseku između Ravnog i Hutova. (Od VI AK).

— Primećeno je da se ustanici koncentrišu severno i severoistočno od Hutova. (Od VI AK).

— Iz pouzdanog izvora se saznaje da se oko 300 partizana nalazi u rejonu Uloga; njihov veći deo je grupisan u pravcu Obrnje (2,5 km jugo-jugozapadno od Uloga). U ovom rejonu se navodno nalazi i jedna proleTERSka brigada, koja je pobešla s planine Romanije, i to veoma jaka i dobro naoružana (navodno raspolaže minobacačima i sa 1—2 topa).¹² (Od VI AK).

—¹ U trouglu Ulog—Plužine—Borač ustanička glavnirià navodno iznosi oko 3000 ljudi.¹³

— U rejonu Nevesinja partizani nameravaju da zatruju vode otrovnim materijama kojima raspolažu.

RAZNO

— Ministar Vrančić¹⁴ je 3. o.m. stigao u Mostar. Preduzeta je intenzivna politička aktivnost, s posebnim ciljem da se muslimani privuku za hrvatsku politiku. Aktivnost Vrančića nije urodila plodom. (Od VI AK).

¹¹ Napad su izvršili delovi 1. i 5. krajiškog NOP odreda (tom IV, knj. 5, dok. br. 26 i 37).

¹² J is o rasporedu i zadacima partizanskih jedinica u tom periodu u istočnoj Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori vidi tom II, knj. 4, dok. br. 24 (obaveštenje načelnika VŠ NOP i DV Jugoslavije od 10. maja 1942. Štabu 1. proleTERSke NOU brigade).

¹⁴ Vjekoslav

BILTEN VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 9. MAJA 1942. O TOKU ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMACKIH I USTASKIH OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O BORBAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U HERCEGOVINI¹

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«²

Taktička komanda — Obaveštajno odeljenje

9. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 7

B O S N A

—• *Jugoistočna Bosna.* Divizija »Taurinenze«: pošto je 9. o.m. zauzela Trnovo, nastupa sa zadatkom da zauzme raspored na liniji Dobro Polje—k. 1093—k.1599 (8,5 km jugoistočno, 3,5 km severoistočno, odnosno 13 km severoistočno od Trnova). Prilikom zauzimanja Dugačke kose (3,5 km južno od Trnova) ustanici su pružili jak otpor, a njihov broj se u toku borbe povećao od 400 na 1000 ljudi. Neprijateljski gubici: 83 mrtva (prebrajano); ukupni gubici oko 200 ljudi. — Između Kijeva (10,5 km severo-severozapadno od Trnova) i Trnova naišlo se na velik broj prepreka na putu i na dva srušena mosta. Levo krilo divizije »Taurinenze« uspostavilo je dodir sa Hrvatima kod Pavlovca (13 km severo-severoistočno od Trnova). (Od Ital. odeljenja za vezu u Sarajevu).³

— *Divizija »Pusterija«:* na maršu, kako bi u toku dana stigla na liniju rukav Drine (12 km zapadno od Miljenog)—Guvništa (15 km zapadno od Čajniča)—Han-Soha (2 km južno od Guvništa). Bataljon »Val Natizone« započeo je pokret u cilju zauzimanja desne obale Drine. (Od ital. komande pri generalu Baderu).

Primećene su grupe ustanika u mestima Rosomani, Bezujno i Prvanj (9 km zapadno, 6 km zapadno-severozapadno, odnosno

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 68/1104—1106.

² Po naređenju Vrhovne komande, Komanda 2. armije je 9. maja 1942. dobila naziv: Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« (Comando Superiore FP. AA. Slovenia—Dalmazia, skraćeno: »Super-slada«). Vidi tom V, knj. 4, dok. br. 117.

³ Vidi dok. br. 47.

7 km severozapadno od Čajniče). (Od Komande jedinica Crne Gore).

U rejonu Slatina—Ifsar (13 km zapadno, odnosno 7 km zapadno od Čajniča) nalazi se jedna ili dve internacionalne proleterске brigade.⁴ (Od Komande jedinica Crne Gore).

Javlja se o napadima na putevima u pozadini i o grupisanju jakih ustaničkih snaga na području Pljevalja. (Od ital. komande pri generalu Baderu).

— *Divizija »Kačatori«*: stigla na liniju primećenu iz aviona, i to: Jezero—Obrnja (4,5 km jugozapadno i oko 2,5 km jugo-jugozapadno od Uloga). Komanda divizije u Pandurici (1 km jugozapadno od Obrnje).

— *Nemačka 718. divizija i hrvatske jedinice*: jedinice u prvom ešelonu: 738. pešad. puk s tri bataljona između Crnog vrha (14 km severoistočno od Trnova), Bistrice (2 km jugoistočno od Crnog vrha) i Dervente (2 km jugo-jugoistočno od Prače). Dva bataljona 750. pešad. puka: Crijelež—Oštro (10 km, odnosno 6 km severozapadno od Goražda)—Goražde; artiljerija i jedan bataljon 750. pešad. puka još su zaostali. — U drugom ešelonu: hrvatski konjički puk (Rajman) drži put između Renovice i Višegrada. (Od ital. komande pri generalu Baderu).

— *Grupa Francetić*: između Višegrada i Zvornika. (Od ital. komande pri generalu Baderu).

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

Nikakvih novih podataka.

TERITORIJA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

— Na naša motorna vozila na putu Resanovci (12 km jugozapadno od Drvara)—Drvar ustanički delovi su otvorili vatru iz pušaka i automatskog oružja. Pretrpljeni su manji gubici. (Od XVIII AK).

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Nastavlja se pritisak ustanika u rejonu severno[^]od Hrasna i Hutova (jugoistočno od Metkovića) i u rejonu Čapljine, istočno od Neretve.⁵ (Od VI AK).

⁴ Reč je o proleterским NOU brigadama.

⁵ Na tom terenu je tada dejstvovao 6. hercegovački udarni bataljon (formiran 5. maja 1942. u s. Hrasnu, kod Stoca, od izabranih bpraca Stolačkog, Ljubinskog, Sitničkog i Bilečkog bataljona Južnohercegovačkog NOP odreda. Vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 8; »Hercegovina u NOB«, str. 231, 265, 281.

Na putu Foča—Kalinovik porušan je most, 16 km istočno od Kalinovika. I sam put je srušen na nekoliko mesta.⁶ (Od VI AK).

— Partizanske formacije južno od Kalinovika navodno se sastoje od bataljona »Zagorski« (oko 500 ljudi), bataljona »Obaljski« (700—800 ljudi) i od delova partizanskih formacija koje su se vratile iz borbi kod Borča (oko 1000 ljudi, raspoređenih između sela Romani, Obalj i Strane (duž puta Ulog—Kalinovik)).⁷ (Od VI AK).

— Partizanske formacije tučene u rejonu Lipnik—Samobor (područje Gacka)⁸ navodno su se povukle u pravcu rejona Golije (oko 24 km jugoistočno od Gacka—granica Crne Gore), ostavivši u mestu slabe delove. (Od VI AK).

— Na području jugoistočne Hercegovine među potlačenim stanovništvom ponovo oživljava nacionalistički pokret. Podstiču ga vesti o najnovijim uspesima pukovnika Stanišića,⁹ rukovodioca nacionalističkih jedinica koje se bore protiv partizana u Crnoj Gori. Komunistička propaganda je sada usmerena samo na omladinu i ne obazire se na ostalo stanovništvo.

U partizanskim jedinicama na području Grahova i okoline navodno se nalaze mnogi nacionalisti koji očekuju pogodan trenutak da dezertiraju. (Od VI AK).

— Životne namirnice koje su partizani oduzeli stanovništvu na području jugoistočno od Trebinja uskladištene su u šumama Bijela gora (17 km jugoistočno od Trebinja), u barakama koje su podešene kao skladišta i bolnice. (Od VI AK).

— Gusta telefonska mreža povezuje veće partizanske centre jugoistočne Hercegovine međusobno i s mestima Gornje Polje—Savnik—Žabijak u Crnoj Gori. (Od VI AK).

RAZNO

— U Žabljaku, Kolašinu i Foči utvrđeno je prisustvo ustanika-specijalista, koje su engleske podmornice iskrcale na dalmatinsku obalu. (Od Nemač. odeljenja za vezu).

⁶ Vidi dok. br. 43.

⁷ Na tom području su se tada nalazile snage Fočanskog NO dobrovoljačkog i Kalinovičkog NOP odreda. Obaljski dobrovoljački bataljon Kalinovičkog NOP odreda predao se italijanskim jedinicama (tom V, knj. 4, dok. br. 24; tom IV, knj. 5, dok. br. 8).

⁸ Odnosi se na Gatački bataljon Severnohercegovačkog NOP odreda i delove 4. udarnog bataljona Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu, koji su 7. maja vodili borbu protiv 52 puka divizije »Kačatori dele Alpi« u rejonu Lipnik—Samobor (tom III, knj. 4, dok. br. 25; tom IV, knj. 5, dok. br. 8).

⁹ Bajo

BILTEN VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 10. MAJA 1942. O TOKU ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMAČKIH I USTAŠKIH OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O, BORBAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U GORSKOM KOTARU I HERCEGOVINI¹

Primerak br. 2

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA — DALMACIJA«

Taktička komanda — Obaveštajno odeljenje

10. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 8

B O S N A

Jugoistočna Bosna. Divizija »Taurinenze«: nastupala je bez većih smetnji i stigla do u blizinu Dobrog Polja (9 km jugoistočno od Trnova), Biča (4 km istočno od Trnova) i Delijaša (7 km severoistočno od Trnova).² Izvršen je prepad na Boljanoviće (6,5 km južno od Trnova), gde je nađena napuštena neprijateljska bolnica. U toku nastupanja, levo krilo je u Grahovu dolu (14 km severoistočno od Trnova) uhvatilo vezu s nemačkim bataljon koji dejstvuje južno od Sarajeva.

— *Divizija »Pusterija«:* sa bataljonom »Val Natizone« drži desnu obalu Drine od Goražda (isključno) do Gunjevića (9,5 km jugozapadno od Goražda); sa ostalim bataljonima nastupa pravcem prema Foči. Avijacija je 10. o. m. u 11 č primetila jedinice u Guberi (9 km jugo-jugozapadno od Gunjevića).

U pozadini, odbijeni su novi napadi ustanika na Miljeno (5 km severozapadno od Čajniča).

Izviđanjem iz vazduha utvrđeno je da je porušen most kod Foče.

— *Divizija »Kačatori«:* prethodnica je, savladavši slabiji otpor, forsirala Neretvu i stigla u Strane (2,5 km severo-severoistočno od Uloga).

— *Nemačka 718. pešad. divizija:* u nastupanju s krilima u visini kretanja italijanskih divizija koje se nalaze na bokovima. Zauzet je mostobran Goražde, na desnoj obali Drine. Odbačeni

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821. r. 68/1101—1103.

² Vidi dok. br. 48.

nastupanjem 718. pešad. divizije s linije Prača — Derventa — k. 1176 — Hranjen — Oštro — Goražde, ustanici se povlače prema jugu i jugozapadu.

— Nemci izveštavaju da se naoružani ljudi i izbeglice kreću gornjim tokom Drine i da su neometano prešli u Bukovik (18 km jugo-jugoistočno od Foče).

— Primećene su izbeglice u dolini gornjeg toka Neretve. (Od ital. komande pri pukovniku Baderu).

— Četnici koji su se predali 3. alpinskom puku izjavili su da se u Trnovu nalazio jedan bataljon od četiri čete ukupne jačine 400 ljudi, od kojih 380 četnika. Na području Igmana (jugoistočno od Sarajeva) nalazio se jedan bataljon jačine 400 ljudi, a u Biovićima jedan bataljon iste jačine. Ova tri bataljona više ne postoje, jer se njihovo ljudstvo jednim delom predalo, a drugi deo se rasturio. U Orahovici (6,5 km jugo-jugozapadno od Prače) nalazi se jedan bataljon. Jedan bataljon jačine 300 ljudi kreće, se pravcem Dobro Polje — Kalinovik. U Orahovici se nalazi cela komunistička brigada od osam bataljona, svaki jačine po 200 ljudi. Jedna druga komunistička brigada iste jačine navodno se nalazi u rejona Borča. Navodno svi komunistički delovi treba da krenu prema Crnoj Gori.³ Izgleda da nameravaju pružiti otpor u rejonu Kalinovika. (Od Ital. odeljenja u Sarajevu).

— Potpukovnik Francetić, koji se sada nalazi u Srebrenici na ponovnom pročešljanju rukava Drine, navodno namerava da s muslimanskim jedinicama koje je on formirao, a koje se nalaze na području Višegrada, dejstvuje u pravcu Prijepolja (Sandžak) s ciljem da stvori povoljnu situaciju za pripajanje jednog dela Sandžaka Hrvatskoj. (Od Ital. odeljenja u Sarajevu).

— *Istočna Bosna*. Izvešteno je da je Tuzla okružena. (Od VI AK).

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

— Na našu motorizovanu kolonu koja je sa osiguranjem krenula iz Gerova prema Delnicama ustanici su 8. o. m. otvorili vatru iz automatskog oružja u blizini Delnica.⁴ (Od V AK).

— Noću 9. o. m. jedna grupa od 50 partizana, naoružana mitraljezima i puškama, napala je hrvatske žandarme u Severinu na Kupi (10 km severoistočno od Vrbovskog). Napadači su odbijeni. (Od V AK).

— Partizanski delovi su 9. o. m. napali školu u Plavči Dragi (5 km istočno od Plaškog). Usled naše intervencije neprijatelj je odustao od napada. (Od V AK).

³ Vidi dok. br. 25, objašnjenje 16.

⁴ Kolonu su napali delovi 2. bataljona Primorsko-goranskog NOP odreda (tom V, knj. 4, dok. br. 64 i 78).

TERITORIJA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Nikakvi značajni podaci.

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Jake ustaničke snage koje djeluju severno od Hutova i na brdima severno od Turkovića (17 km istočno—jugoistočno od Ljubinje) navodno su došle iz rejonu Ljubomira (oko 10 km severo-severozapadno od Trebinja).⁵ (Od VI AK).

— Delovi koji sačinjavaju dve (veoma jake) jedinice, a koje djeluju na području Konavla (19 km južno od Trebinja) i Hutova (Čapljina i Stolac), navodno su izabrani iz raznih hercegovačkih bataljona.⁶ Zadatak ovih jedinica je da se pobrinu za nove regrute i plen. (Od VI AK).

— Ustaničari u rejonu Gacka, ubedjeni u neosvojivost ovog mesta, odustali su od namere da ga napadnu. (Od VI AK).

RAZNO

— U nedavnom okršaju sa ustaničarima u rejonu Čapljine (8 km severoistočno od Metkovića, na Neretvi) učestvovali su, zajedno sa hrvatskim žandarmima, delovi ustaške omladine.⁷ — Hrvati⁸ su u nekim mestima izvršili odmazdu nad pojedinim srpsko-pravoslavnim porodicama, prikazujući ih kao partizanske. Ova činjenica, kada se poveže s namerama nekih hrvatskih vlasti da u našu zonu upućuju ustaške formacije u kaznene ekspedicije, ukazuje na oživljavanje antipravoroslavne kampanje u ustaškom elementu. (Od VI AK).

— U Crnoj Gori svi sveštenici koji su se priključili ustaničarima ekskomunicirani su; ovo iz razloga što komunisti rade protiv vere, a ko je protiv vere ne može obavljati svešteničko zvanje. S obzirom na to da ekskomunikacija odmah stupa na snagu, izvešten je guverner Crne Gore da obustavi isplatu prinadležnosti ekskomuniciranim sveštenicima. (Od VI AK).

— Izvešteno je o sastanku između generala Draže Mihailovića i Novakovića, održanom u Novoj Varoši, radi konkretizovanja zajedničke akcije. (Od VI AK).

— U Srbiji su formirana tri puka od ruskih belogardejaca (Od VI AK).

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 48.

⁷ Vidi dok. br. 43.

⁸ Odnosi se na ustaše.

OBAVEŠTAJNI BILTEN KOMANDE 11. ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. MAJA 1942. O SITUACIJI I PARTIZANSKIM AKCIJAMA U LJUBLJANSKOJ POKRAJINI¹

KOMANDA XI ARMIJSKOG KORPUSA

Obaveštajno odeljenje

11. maja 1842—XX

1. OBAVEŠTAJNI BILTEN BR. 57
PROVINCIJA LJUBLJANA

SITUACIJA U SLOVENIJI

Situacija se, u ovo poslednje vreme, i dalje osetno pogoršala na čitavoj teritoriji Ljubljanske provincije.

Naročito u širokom pojasu, gusto pošumljenom, koji se nalazi istočno od ordinate VS² (karta 1 : 100.000), od istočne i južne granice provincije sve vrvi od ustanika grupisanih u manje ili veće grupe.

Koncentracija partizana, naročito u pomenutoj zoni, potpomognuta takođe neprekidnim velikim infiltracijama ljudi i sredstava koji dolaze iz Hrvatske kroz vezu koja se uspostavila između ustanika južne Slovenije i Hrvatske, teži ka zauzimanju veoma opasnih proporcija.

Najveći centri prikupljanja i širenja bandi mogu se smatrati mesta u šumama Trebelno (XL—CU) — Zužemberk (2N—CO) — Kočevje, kao i u zoni Grahovo (TR—CM) — Stari Trg (UK—CF).

Mladi studenti koji su pobjegli iz bandi, da bi izbegli težak i opasan pasji život koji se tamo vodi, obaveštavaju o velikoj pokretljivosti partizanskih jedinica koje, ako je potrebno, prolaze čak i 50 pa i 60 km dnevno, što im omogućava, skoro uvek, da izbegnu kontakt s našim trupama čim one budu zapažene ili primećene u pokretu svog neprkidnog rada na represiji i čišćenju. To znači da su veće partizanske, komande povezane preko radija, manje jedinice se, međutim, radi međusobne veze, koriste kuririma. Mnogobrojni pripadnici bandi obučeni su u staru jugoslovensku uniformu.

¹ Prepis dokumenta (pisan na mašini) i dostavljen Komandi artiljerije 11. armijskog korpusa u AVII, reg. br. 8/1, k. 490.

² Prema kodiranoj karti kojom redakcija raspolaže ordinata VS je zahvatata: Delnice, Kuželj, G. Brigu, Kočevsku Reku, G. i D. Ložinje, Žvirče, Marinču Vas, Gorenjsku Vas, Vintarjevec, Zavrstnik i Hotic.

Naoružanje, iako još nije dovoljno za sve pripadnike bandi, prilično je dobro: naročito je mnogobrojno automatsko oružje, koje ustaničke formacije upotrebljavaju, u velikim srazmerama i vesto, u uobičajenim svakodnevnim napadima i zasedama. Baš usled uspešnih mitraljeskih rafala ispaljenih na jednu kolonu kamiona u pokretu, grenadirska jedinica je dana 7. o. m. pri povratku iz jedne akcije za represiju pretrpela prilično ozbiljne gubitke.³

Plan da se do maksimuma uznemiri život u provinciji, na kojem smo se zadržali i u poslednjem izveštaju, u toku je brzog ostvarivanja.

Od napada na garnizone do otimanja stoke, uništavanja pilana, mlinova itd., od pozivanja radnika i šumskih radnika da ne idu na posao do zabranjivanja civilnom stanovništvu da putuje vozovima, sve to predstavlja jedan povezani niz zločinačkih dela koja imaju za cilj da nanesu najveću štetu osovinskim nacijama.

U vezi s gornjim postaje sve teži zadatak trupa, koje su sada već nedovoljne da se na odgovarajući način suprotstave i bore protiv jedne ustaničke aktivnosti koja svakim danom dobija sve više zastrašujući izgled.

Desetog ovog meseca, u skladu s poznatim proglasom, radi represalije zbog ubistva profesora Nana, italijanskog građanina, nameštenika društva »Emona« i Slovenca tumača koji je bio s njima, koje su, kad su še automobilom vraćali s posla, ustaničari zarobili, streljano je devet ljudi za koje je sigurno da su komunisti.

I prošle sedmice, povodom poznatih policijskih akcija, nije zabeleženo ubistvo nijednog slovenačkog građanina u Ljubljani usled osvete Osvobodilne fronte. Međutim, na teritoriji provincije još se javlja o ponekom ubistvu.

Treba da se spomenu, zbog pokazane agresivnosti i ustaničkih snaga koje su upotrebljene, akcija izvršena 9. o. m. protiv garnizona Kr. karabinijera Hrib⁴ (UQ-CF) i uzastopni napadi na pojas Velike Bloke (UK-CM). Veća odlučnost koju sada pokazuju partizanske snage dopušta da se smatra da su bande bile znatno ojačane naročito sposobnim i za gerilu uvežbanim

^{3, 4, 6 i 8} Reč je o sukobu Horjulske čete 1. bataljona Notranjskog NOP odreda s mobilnom grupom divizije »Granatijeri di Sardenja« na položajima Ključ—S. Škodlar—Hrib (kod Ljubljane). Posle teških dvodnevnih borbi partizanske snage su se povukle na područje planine Kožijeka (tom VI, kn. 2, dok. br. 69, 171 i 177; Arhiv VII, reg. br. 21/1, k. 470). Istog dana u tesnacu Pekel (kod Kočevja) 3. četa 2. bataljona Notranjskog NOP odreda u zasedi je sačekala italijansku kolonu od 35 kamiona, 3 tenka i 40 motocikla i primorala je da se vrati. Za odmazdu, italijanski vojnici su zapalili 4 sela (tom VI, knj. 2, dok. br. 85).

elementima koji su došli iz nemačkog dela Slovenije i iz Hrvatske.

Potrebno je zabeležiti mnogobrojne otimačine stoke i otmičice lica na teritorijama Novog Mesta i Kočevja u toku prošle sedmice. Instaliranje aparata za smetanje pri stanici »EIAR« Ljubljana onemogućuje slušanje Radio-Londona na slovenačkom jeziku. Nastavljaju se i dalje uobičajene svakodnevne diverzije na pruzi.⁵ Subverzivna propaganda je ovih poslednjih dana ograničena na potajne pamflete Osvobodilne fronte.

Navodimo sledeće izveštaje:

ZONA LJUBLJANA

- 4/5 — Oko 11,30 časova u mestu V. Ligojna (TI-DE) jednu patrolu Kr. finansijske straže, koja je prolazila pomenutim mestoni, napalo je oko 15 ustanika naoružanih automatskim oružjem i ručnim bombama. U sukobu su lakše ranjeni jedan podoficir i jedan vojnik. Napadači su se udaljili u nepoznatom pravcu.

U toku čišćenja zone, koje je odmah izvršeno, uhvaćeno je radi proveravanja pet lica.

- 4/5 — U mestu Kozarje (UH-DL) uhapšena je neka Kos Marija dok je pokušavala da blizu svoje kuće sakrije dve subverzivne brošure, koje je ranije dobila od izvesnog Helbela Vinka.

Pretres izvršen u kući doveo je do pronalaženja drugih subverzivnih brošura i letaka.

- 5/5 — Prilikom pretresa izvršenog u dvema kućama u Zalogu (US-DL) pronađeno je: oko 500 grama eksploziva, razna municija, vojna odeća bivše jugoslovenske vojske, leci protivosovinske propagande, listovi s naređenjima Osvobodilne fronte, zastavice sa slovenačkim bojama.

Uhapšeni su izvestan Dovo Franc i Feliks, otac i sin, i Zodan Valentin, dok je jedan drugi Dovov sin, koji je uspeo da se udalji, kasnije pronađen na jednom seniku.

- 5/5 — U jednoj ljubljanskoj gostionici nekoliko vojnika je uhapsilo i dovelo u stanicu Kr. karabinijera izvesnog Ferdinanda Forna, koji je izgovarao uvrede pro-

⁵ i ⁷ O diverzijama na pruzi u tom periodu vidi tom VI, knj 2, dok. br. 123.

tiv Dučea i milicije i koji je crtao komunističke zastave na jednoj dopisnici.

5/5 — Otrpilike oko 18 časova, u blizini železničke stanice Siska (Ljubljana), jedan naš vojnik je ispalio dva metka iz puške, bez posledice, na nepoznato lice koje je na zemlju bacilo jugoslovenske zastavice i koje se nije odazvalo pozivu za zaustavljanje.

6/5 — Iz jednog paviljona civilne policije u Ljubljani, nakon što je provalio rešetke na klozetu, izvesni Albert Komada, student, koji je tu smešten i čuvan jer je bio uhapšen po naređenju Kr. kvesture, spustio se u dvorište koje se nalazi ispred zgrade. Traženje koje je odmah izvršeno nije dosada dalo nikakvih rezultata.

7/5 — Oko 24 časa nekoliko ustaničkih elemenata bacilo je nekoliko bombi i ispalilo nekoliko pušcanih metaka na stražu kod mosta Borovnica (TN-CV), bez ikakvih posledica. Vojnici sa stražarskog mesta odmah su reagovali, što je napadače nateralo u bekstvo. Nema štete, nema gubitaka.

7/5 — Oko 13,30 časova dva nepoznata lica su došla na ulaz sudskog zatvora u Ljubljani i, nakon što su slovenačkom agentu, koji je bio u službi, pokazala dva uverenja koja su potvrđivala da su oni imenovani za branioce, a koja su bila vešto falsifikovana, zahtevala su razgovor sa tri zatvorenika. Dok su čuvari razmišljali da li da dopuste zatraženi razgovor, dva tobožnja advokata, kod kojih su se pobudile sumnje, udarili su čekićem u glavu slovenačkog agenta i, oduzevši mu ključeve, uspeali da nestanu.

Vrši se istraga.

7/5 — U jednom ljubljanskom javnom lokalnu vojnici formacije uhapsili su nekog Minkusa Augusta, učitelja osnovne škole, koji je u pijanom stanju jasno izgovarao frazu »Ziveo Staljin«. Pomenuti će biti prijavljen ovdašnjem vojnom ratnom sudu.

7/5 — Nakon akcije čišćenja izvršene u zoni brda Ključa (TN-DL), koja je dovela do ubijanja šestorice ustanika i zaplenjivanja mnogobrojnog oružja i raznog materijala, jedna jedinica 2. puka »Granatijeri«, u toku povratka u Ljubljanu na kamionima, obasuta je žestokom paljbom iz automatskog oružja od strane jakih ustaničkih snaga raspoređenih u tesnacu Logu (50.000 TN-DN, sekcija Škofja Loka). Naši gubici: 32 mrtva, između kojih i pukovnik Latini, komandant 2. puka »Granatijeri«, 78 ranjenih, od kojih i jedan oficir. Na-

ređena je akcija za **pretraživanje** zone Dobrova (TR-BL); nemačka **komanda** je naredila, na osnovu zahteva ove komande, da se zatvori granica između Topola (TP-DN) i Zaloga (TX-DL).

U toku pomenutih operacija⁶ ustanički gubici iznose 26 mrtvih, koji su provereni. Čišćenje zone se nastavlja od strane jedinica drugog puka »Granatijeri«.

9/5 — Oko 23 časa u Ježici (Ljubljana) jedna naša patrola je opazila grupu od 4—5 lica koja su na zemlju bacala mnogobrojne subverzivne letke; vojnici su na njih ispalili nekoliko hitaca iz puške i bacili jednu bombu, ne uspevši da ih pogode.

- 10/5 — Jedno lice u uniformi italijanskog oficira, ušavši oko 16,40 časova u dvorište jedne zgrade u Ulici S. Pietro (Ljubljana), ispalilo je jedan hitac iz pištolja na jednu grupu lica koja su tamo stajala i teško je ranilo u trbuh nekog Stanislava Starca. Nije poznat razlog napada.

ZONA RIBNICA

- 6/5 — U toku noći male vatrene akcije između naših uporišta i ustaničkih elemenata u Sv. Antonu (BK-CQ), na stanicama Dobropolje (VK-CQ) i V. Lašče (VH-CQ). Naša vatrena reakcija je na svim mestima naterala protivnike u bekstvo. Nije bilo gubitaka.
- 8/5 — U blizini Ponikava (VH-CQ) prekinuta je železnička pruga. Saobraćaj je brzo uspostavljen.⁷
- 9/5 — Oko 16 časova jedna ustanička formacija neutvrđene jačine opkolila je garnizon Kr. karabinijera Hrib (VQ-CF) pozivajući ga na predaju i polaganje oružja.

Posle jasnog odbijanja komandanta garnizona, ustanici su započeli besan napad, kome su se naši snažno suprotstavili, oružjem i ručnim bombama sprečavajući, sve do dolaska pojačanja, provaljivanje neprijatelja u kasarnu. U toku sukoba ubijeno je 5 ustanika: a s naše strane ubijen je jedan karabinijer. Kad su na lice mesta stigle jedinice za pojačanje, one su odlučno napale ustanike koji su zaposeli dominirajuće položaje i naterale ih u bekstvo.⁸

Druga jedinica je napala i, posle dva sata borbe, rasterala jednu jaku ustaničku grupu koja je, s mnogobrojnim automatskim oružjem, bila u zasedi u

blizini kote 930 (VO-CK).⁸ Ubijeno je 12 ustanika; naši gubici: 4 mrtva i sedam ranjenih. Na bojištu je nađeno 13 pušaka, jedan pištolj i municija.

ZONA KOČEVJE

- 8/5 — Na drumu Novi Lazi — Kočevska Reka, u blizini k. 525 (VS-BS), jedan privatni kamion obasut je mitraljeskim rafalima koji su dolazili iz šume a koje su ispalili ustanički elementi. Lakše je ranjen jedan radnik koji je bio u kabini istog kamiona.
- 9/5 — U toku noći mnogobrojnim deblima i telegrafskim stubovima preprečen je drum Kočevje — Kočevska Reka u blizini Štalcarja (VI-BS). Isto tako su prekinute telegrafske i telefonske veze.

ZONA NOVO MESTO

- 5/5 — Oko 22,30 časova jedna ustanička grupa otvorila je vatru na blok Straža (ZV-CM); usled brze reakcije naših napadači su se udaljili.
- 5/5 — U toku noći ustanički elementi su pucali iz pušaka na kasarnu Kr. karabinijera Toplice (ZT-CK). Brza reakcija oterala je napadače. Nema nikakvih posledica.

ZONA ČRNOMELJ

*

- 6/5 — Oko 8,15 časova grupa ustanika napala je jednu patrolu finansa i graničara na drumu Spodnji Log — Kočevje, u blizini Remergrunda (ZB-BQ), i obasula je puškomitraljeskim rafalima i puščanim mecima koji su dolazili iz obližnje šume. U toku sukoba pala su četiri milicionera i jedan finans; četvorica su ranjena, od kojih trojica teško.
- 6/5 — U 19 časova jedna grupa ustanika, zaustavivši automobil društva »Emona« u selu Srednja Vas (XI-BZ), otela je profesora Umberta Nana, sreskog rukovodioca pomenutog društva, i šofera Slovenca, dok je tumača ostavila slobodnog. Traganje za zarobljenicima trajalo je dva dana i rezultat je bio pronalaženje leša profesora Nana. U smislu poznatog proglašenja od 24

⁹ Verovatno k. 939 na Sv. Ani, sev. od Ribnice.

aprila,¹⁰ dana 10 o.m. izvršena je represalija streljanjem 9 lica za koja se sigurno smatra da su odgovorna za subverzivnu delatnost.

ZONA TEEBNJE

4/5 u 10,05 časova ustanički elementi prekinuli su železničku prugu Ljubljana — Novo Mesto između stanice Radakova Vas i stanice S. Lovrenc (ZI-CL). Sine su razvaljene na četiri mesta pomoću isto tolikog broja mina koje su istovremeno eksplodirale. Pruga je popravljena u 7,50 časova.

- 5/5 — Oko 24 časa ustanici su istovremeno napali: uporište Trebnje (ZR-CU), kantonman crnokošuljaša u S. Loreneu (ZN-CZ) i stražu na železničkom mostu kod 103,5 km (ZN-CZ). Napadači su nakon nekoliko obostranih hitaca iz vatrenog oružja odbačeni reakcijom naših.

Nije bilo gubitaka.

- 5/5 — U mestu Bistrica (XI-CZ) naoružani ustanici su oko 24 časa došli u kuću izvesnog Zavodnika i odveli četiri lica, između kojih dve žene i jednog starca, koji su dan kasnije nađeni ubijeni u šumi blizu Debeneca (ZV-CU). Jedan je uspeo da pobegne pošto je bio ranjen iz vatrenog oružja.

U istom mestu druga tri mladića su bila prisiljena da napuste kuću. Poznato je da su ustanici pomenute smatrali za italijanske simpatizere. Među ustanicima koji su pobili porodicu Zavodnik prepoznat je izvestan Franccco Jerić, gostioničar u Mokronogu.

- 7/5 — Jedna grupa od devet karabinijera iz stanice Sv. Križ, dok je išla iz V. Loka, bila je blizu Čateža (ZP-DE) napadnuta od strane jedne grupe ustanika i obasuta jakom paljbom iz automatskog oružja. Jedan karabinijer je ubijen a četiri su ranjena, od kojih dva teško. Čišćenje zone, koje je odmah izvršeno, imalo je za rezultat 4 ubijena ustanika i zarobljavanje jednog ranjenog.

Prilikom povratka sa čišćenja, kolona na kamionima bila je obasuta mitraljeskim rafalima, koji su lakše ranili jednog karabinijera i dva crnokošuljaša.

¹⁰ Odnosi se na proglas visokog komesara Ljubljanske pokrajine o streljanju talaca (tom VI, knj. 2, dok. br. 74).

- 8/5 — U mestu Gabrovka (VU-CQ) oko 16,30 časova autobus javne službe Fužine — Žužemberk napali su ustanici. Jedan karabinijer, koji je bio u tom autobusu, reagovao je, ali, nakon što je bio ranjen i nadvladan, bio je razoružan i opljačkan. Od putnika je jedan ubijen, jedan ustanik je sigurno ranjen. Visokom komesarijatu predloženo je izvršenje represalije.
- 9/5 — U toku noći ustanici su prekinuli železničku prugu Ljubljana — Metlika u blizini istočnog ulaza u tunel S. Ana (ZV-CS). Pruga je popravljena.

ZONA LOGATEC

- 7/5 — U toku noći lica koja pripadaju ustaničkim bandama otišla su u stan izvesnog Franca Mrdlje u Podklanc, kod Rovte (SI-DH), i prisilili ga da ih sledi u otvoreno polje, gde su ga ubili ispalivši mu metak iz pištolja u glavu. Izvršeno je čišćenje zone a Visokom komesarijatu je predložena represalija u skladu s proglasom od 24. aprila.
- 8'5 — Oko 0,15 časova u Martinjak, kod Cerknice (TR-CM), nekoliko naoružanih ustanika, koji su prodrli u radionicu firme Pronero, oštetilo je uređaje i, sem toga, preseklo civilnu i vojnu telefonsku liniju. Zatim su, pod pretnjom, pozvali sve prisutne radnike da napuste posao, plašeći ih da će biti izloženi represalijama. Visokom komesarijatu predloženo je izvršenje represalije u skladu s proglasom od 24. aprila.
- 8/5 — U toku noći ustanici su automatskim oružjem napali blok kod mosta Cerknišica (TN-CR); naša brza reakcija rasterala je ustanike, nije bilo gubitaka. Čišćenje, nije dalo nikakvih rezultata.
- 8/5 — Nepoznati ustanici su prekinuli telefonske veze u zoni V. Bloke (UK-CM) presecajući žice; prekid je brzo obnovljen.
- 8'5.— Jedna- patrola za nadzor u blizini doline Sore (Bled, SI-DF) otvorila je paljbu na 4 ustanika, od kojih je jedan bio u srpskoj uniformi. Ustanici su nestali u pravcu nemačke granice. Nemačke vlasti su obaveštene. Nije bilo gubitaka.
- 10'5 — U toku noći ustanički elementi su napali blok garnizona Rovte (SE-DE). Brza reakcija naših naterala

je ustanike u bekstvo. S naše strane imali smo jednog teškog ranjenika.

10/5 — Povodom prekida telefonske linije između Starog Trga (UK-CH) i Cerknice (TN-CN), naše jedinice posiate da poprave liniju naišle su na prepreke na drumu između Bloške Police (UK-CK) i Loža (UK-CF). Linija je popravljena.

VESTI KOJE TREBA PROVERITI

- 4/5 — Verodostojan izvor javlja o prisustvu ustaničkih grupa koje dolaze iz Hrvatske u mesto Morava (VU-BQ).¹¹
- 6/5 — Isti izvor saopštava da su ustanici navodno preko drumova u zoni Štalcerji i Morava (ZI-BQ) iskopani rovove duboke 1 m i široke 1,5 m, koji su zatim pokriveni da bi bili sakriveni pred vozilima koja bi eventualno morala da se kreću onuda.
- 6/5 — Javljeno je o prisustvu ustaničkih elemenata, ulogorenih na brdima blizu Kamena, Tople Reberi i Sv. Petra (ZP-CK).

RAZNO

- 9/5 — U blizini Koprivnika (ZR-BU), na drumu za Kočevje, jedna grupa od oko 50 ustanika otela je 11 grla stoke koja je bila vlasništvo društva »Emona«, zarobili 1 pratioca i zatim se uputila u šumu kod Rajhenaua (ZP-BZ).
- 9/5 — Četiri nepoznata lica u civilnom odelu, naoružana puškom, došla su u stan izvesnog Franca Pavlina, sekretara opštine Orehovica (XV-CO), i prisilila ga da im preda dva radio-prijemnika, 30 radio-baterija i 2 akumulatora za radio.

¹¹ Opširnije o kontaktima i zajedničkim operacijama slovenačkih i hrvatskih NOP odreda vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 84, 85, 86 i 88.

BILTEN VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 12. MAJA 1942. O TOKU ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMACKIH I USTAŠKIH OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O BORBAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA NA PODRUČJU HERCEGOVINE CRNE GORE I HRVATSKE¹

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA — DALMACIJA«
Taktička komanda — Obaveštajno odeljenje

12. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 10

B O S N A

— *Jugoistočna Bosna. Divizija »Taurinenze«*: desnim krilom je savladala Dobro Polje i, dostigavši lanac Treskavice, kreće prema Kalinoviku. Stigavši levim krilom na Jahorinu, nastupa prema jugu i održava vizuelnu vezu s nemačkom kolonom koja je stigla na k. 1470 (13 km jugozapadno od Prače).

— *Nemačka 718. pešad. divizija*: stigla je na liniju k. 1470 — Orlovača (7 km istočno-severoistočno od k. 1470) — Kruševica (5 km jugoistočno od Orlovače) — reka Osanica do Drine.

— *Nemačka motorizovana kolona* iz Goražda stigla je u visinu Foče.

— *Divizija »Pusterija«*: u pokretu s linije Bojčino (5 km severoistočno od Foče) — Orehovsko (3 km istočno-severostočno od Foče) — Drina stigla je u Foču, koja se delimično nalazi u plamenu. Jake grupe ustanika, koje su se iz Foče povlačile prema Kalinoviku, obasute su i raspršene artiljerijskom vatrom.²

— *Divizija »Kačatori«*: savladavši Ulog, usiljenim maršem kreće prema Kalinoviku.

— Jedna partizanska četa jačine oko 200 ljudi prebacila se u visinu Kozarevića (rejon oko 3 km južno od Sarajeva), a drugi delovi krenuli su u rejon Petrovića (oko 6 km jugoistočno od

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 68/1097—1100.

² Foču su pravovremeno napustili Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije i delovi 1. i 2. proleterske NOU brigade, Romanijskog NOP i Fočanskog NO dobrovoljačkog odreda. Pre povlačenja su dignuti u vazduh svi mostovi i spaljene sve zgrade koje bi okupator mogao iskoristiti za svoje potrebe: monopol, stanica, kasarne, komanda mesta, sudska zgrada, radionice i dr. (tom II, knj. 4, dok. br. 28 i 33).

Sarajeva) sa očiglednom namerom da uznemiravaju italijansku pozadinu. (Od VI AK).

— Primećeno je prisustvo jakih ustaničkih delova u rejonima zapadno od puta Dobro Polje — Kalinovik. (Od VI AK).

— *Istočna Bosna*. Uprkos zamašnim akcijama pročešljavanja u mesecu aprilu, na Romaniji je primećeno prisustvo ustaničkih bandi na području Sokolac — Han-Pijesak. U vezi sa ovom činjenicom, između Nemaca i Hrvata je izbilo izvesno neslaganje. General Lukić³ je 11. o. m. krenuo na Romaniju.

— Ustaniци proterani nemačko-ustaškom akcijom s područja Vlasenice i Žvornika povlače se prema Ozren-planini, dok Nemci nastoje da zatvore prolaze između Čuda (8,5 km južno od Kladnja) i Kladnja.

— Grupa »Ozren« ima oko 2000 četničko-partizanskih ustanika. Na području Ozrena grupe četnika se bore protiv partizanskih delova.

— Situacija u Tuzli neizvesna usled pritiska četnika.

TERITORIJA V ARMIJSKOG KORPUSA

— Noću 9/10. o. m. sukobili su se ustanici i hrvatski žandarmi između Puškarić-Sela i Turković-Sela (2 km zapadno, odnosno 4 km zapadno-severozapadno od Ogulina)⁴. (Od V AK).

— Noću 9/10. o. m. odbijen je napad ustanika na železničku stanicu Oštarije (6 km jugoistočno od Ogulina). Na železničku prugu 1 km od Oštarija izvršena je diverzija. (Od V AK).

Dejstvo ustanika na Oštarije ima velik značaj jer se ovde pruga Ogulin — Split sastaje sa prugom Ogulin — Karlovac.

— Noću 9/10. o. m. ustanička banda je savladala hrvatsku stražu kod barutnog magacina (u kome nije bilo municije; 2,5 km severoistočno od Otočca). Našim protivdejstvom ustanici su naterani u bekstvo. (Od V AK).

TERITORIJA VI ARMIJSKOG KORPUSA

— Prepad ustanika na železničku prugu u rejonu Sjekosa (9 km jugoistočno od Metkovića). (Od VI AK).

— Upad ustanika u rejon Željuša — Gnojnica (13 km severo-severoistočno, odnosno 7 km jugoistočno od Mostara), uz podmetanje požara. (Od VI AK).

— Iz pouzdanog izvora se saznaje da partizanski rukovodilac Brstina,⁵ u dogovoru sa hrvatskim oficirom, komandantom

³ Mihajlo

⁴ Reč je o razoružanju ustaško-domobranske posade u Turković-Selu od strane delova 1. i 4. bataljona Primorsko-goranskog NOP odreda (tom V, knj. 4, dok. br. 64 i 78).

⁵ Dušan

kasarne u Grepku (2 km jugozapadno od Nevesinja), namerava da izvrši udar na kasarnu da bi se domogao oružja i municije. Hrvati bi simulirali otpor, a zatim bi se dali u bekstvo (podatak se proverava). (Od VI AK).

— Na području Šipačna (14 km zapadno od Gacka) navodno se nalazi 1000 partizana. Drugih 500 se navodno nalazi u rejonu Stepena (10 km južno od Gacka); ovi poslednji raspolazu jednim topom manjeg kalibra bivše jugoslovenske vojske (podatak treba proveriti). (Od VI AK).

CRNA GORA

— Sektor divizije »Venecija« [»Venezia«]: nacionalističke formacije Đurišića" povlače se prema Kolašinu pod pritiskom jakih snaga komunističkih jedinica, koje su ponovo zauzele Mojkovac (16 km severo-severoistočno od Kolašina). Pretpostavlja se da je bilo velikih gubitaka i s jedne i sa druge strane.⁷ (Od Komande jedinica Crne Gore).

— Saznaje se da su se među komunističkim snagama koje su delovale protiv Đurišića nalazili jedna proletarska brigada, jedan udarni bataljon i dve brze čete⁸. (Od Komande jedinica Crne Gore).

RAZNO

— Dubrovnik. U vezi s već pomenutim znacima o obnavljanju aktivnosti ustaša protiv pravoslavaca, u Dubrovnik se 6. o. m. iz Zagreba vratio ustaša Jovin Jozo, materijalni izvršilac zločina za vreme ustaškog terora. Izjavio je da želi razvijati trgovinsku delatnost; međutim, smatra se da je njegov zadatak u Dubrovniku da dostavlja podatke ustaškim organima u Zagrebu. — Iz Zagreba se 7. o. m. vratio poznati ustaški rukovodilac Rojnica Ivo, stanovništvu po zlu poznat zbog zločina koje je izvršio za vreme pomenutog perioda. (Od VI AK).

— Sarajevo. Uprkos našoj vojnoj delatnosti u korist Hrvatske i odgovarajućim žrtvama, ustaše nastavljaju svoj neprijateljski stav prema nama. Poglavnikov poverenik Oršanić,⁹ prilikom svoje nedavne posete Sarajevu, žalio se na prisustvo nemačko-italijanskih trupa na hrvatskom tlu, izjavljujući da

⁶ Pavle

⁷ i ⁸ U dvodnevnom napadu (9. i 10. maja) na četničke položaje u rejonu Mojkovca učestvovali su 1. bataljon 1. proletarske NOU brigade, Durmitorski omladinski bataljon i 2. i 3. komski udarni bataljon. Četnici su imali 110 mrtvih, 30 ranjenih i 25 zarobljenih. I partizanske jedinice su pretrpele osetne gubitke (24 poginula i 21 ranjen). Opširnije o tome vidi tom III, knj. 3, dok. br. 74, 88, 98 i 104, knj. 4, dok. br. 100.

⁹ Ivan Oršanić, poglavni pobočnik i upravni zapovjednik Ustaške mladeži.

Hrvati mogu sami da reše unutrašnju situaciju. •— Stožermk u Sarajevu Mjorljević pokušao je da organizuje bojkot protiv nas, nastojeći da zabrani prodaju životnih namirnica italijanskim vojnicima i šireći alarmantne vesti na naš račun. Dok domobrani pozdravljaju naše oficire, Nemci i ustaše to ne rade. (Od Ital. odeljenja u Sarajevu).

— Izgleda da Nemci nameravaju da naoružaju četničke grupe s ciljem da se bore protiv partizana (podatak treba proveriti). (Od VI AK).

— Severno od Travnika navodno je koncetrirano oko 5000 četnika i partizana, koji s nemačko-hrvatskim vlastima pregovaraju o razoružavanju i predaji (pouzdan podatak). (Od VI AK).

— U Zepču (oko 35 km južno od Doboja, na železničkoj pruzi za Sarajevo) uhapšeno je 85 osoba, uključujući i muslimanskog imama, zbog napada na železničke komunikacije. (Od Italijanskog odeljenja u Sarajevu).

BR. 52

BILTEN VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 13. MAJA 1942. O TOKU ZAJEDNIČKIH ITALIJANSKO-NEMACKIH I USTAŠKIH OPERACIJA »TRIO« U ISTOČNOJ BOSNI I O BORBAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U HERCEGOVINI¹

Primerak br. 1

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA — DALMACIJA«
Taktička komanda — Obaveštajno odeljenje

13. maj 1942—XX

SAŽETI PODACI BR. 11

B O S N A

— *Jugoistočna Bosna. Divizija »Taurinenze«*: 4. alpski puk, savladavši Boriju (6,5 km istočno od Kalinovika) i uspostavivši vezu sa garnizonom Kalinovik, stigao je na greben Sebinice (4,5 km jugoistočno od Borije), koji dominira kotlinom

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821 r. 68/1089—1092.